Ушбу сонда:

2 **ФЕРМЕР ВА БАНК: КРЕДИТ БЕРАЁТГАН ФОЙДА**

3 **ШАРТНОМА ТУЗИШ**

4 **"ЎЗИНГИЗНИ ҲУРМАТ ҚИЛАСИЗМИ?"**

АРОСАТДАГИ МЕҲР

MEZON:

Жамғариб бориладиган мажбурий пенсия бадалларидан, шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақаларидаги маблағларга ҳисоблаб чиқарилган фоизлардан ҳамда бундай маблағлар фойдаланилишидан фуқаролар ва Халқ банки оладиган бошқа даромадлардан, жамғариб бориладиган пенсия тўловларидан, шунингдек жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағлари айланмасидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар олинмайди.

"ФУҚАРОЛАРНИНГ ЖАМҒАРИБ БОРИЛАДИГАН ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУН, 14-МОДДА

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

№ 17 (423)
2005 йил 17 май
сешанба

Сотувда эркин нархда

Ислом КАРИМОВ:

БИЗНИ ТАНЛАГАН ЙЎЛИМИЗДАН ҲЕЧ КИМ ҚАЙТАРА ОЛМАЙДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Андижон шаҳрида содир бўлган воқеалар муносабати билан 14 май куни Тошкентда мамлакатимиз ва хорижий оммавий ахборот воситалари вакиллари учун матбуот анжумани ўтказди.

Давлатимиз раҳбари 13 май куни Андижон шаҳрида юз берган фожиали воқеаларга тўхталар экан, уни амалга оширганлар Қирғизистонда кейинги ойларда рўй берган воқеаларни такрорлашга урингани яққол кўзга ташланади, дея таъкидлади.

Бирон-бир давлат ҳудудидаги нотинч вазият, қарама-қаршилик, узоқ давом этадиган можаро фақат шу мамлакат ҳудудида қолиб кетмайди, деди Ислом Каримов. Аксинча, эртами-кечми, қўшни давлатларга ҳам ёйилиши мумкин.

Фарғона водийсида, хусусан, Андижон вилоятида пайт пойлаб юрган ақидапараст, экстремистик гуруҳлар ўзларининг узоқ вақтдан бери пинҳона тайёрлаб келган режаларини амалга оширишга уринди. Улар Қирғизистондаги каби Ўзбекистонда ҳам маҳаллий ва марказий ҳокимият заифлик қилади, деган хомхаёлга борган эди. Жангарилар онги заҳарланган ёшларни ўзларига эргаштириб, маъмурий биноларни эгаллаш йўли билан ўз қабиҳ мақсадига эришишни хаёл қилган эди. Андижонда халқ сайлаган конституциявий ҳокимиятни ағдаришни, бу ерда мусулмон халифалиги тузишни мўлжаллаган эди. Боз устига, режаларимизни маҳаллий аҳоли қўллаб-қувватлайди, деб ўйлаган. Лекин уларни ҳеч ким қўллаб-қувватламади, ҳеч ким майдонга чиқмади.

Жангарилар орасида қўшни давлатлардан суқилиб кирганлар ҳам бор эди. Четдан ёрдам ва маблағ олмасдан бу гуруҳлар ҳеч қачон чуқур тайёргарлик кўриши ҳамда бундай воқеани ташкил қилиши мумкин эмасди. Бундай дейишга барча асосларимиз бор, деди Президент.

Шу йилнинг 24 мартида Қирғизистонда юз берган "қизғалдоқ инқилоб" деб аталаётган воқеалар атрофидаги барча гап-сўзлар, аслида, уларни Тбилиси ва Киевда рўй берган маълум сиёсий воқеалар билан тенглаштиришга чиранишдан бошқа нарса эмас. Ваҳоланки, бу мамлакатларнинг ҳар бирида юз берган воқеаларнинг аниқ сабаблари ва ўзига хос жиҳатлари мавжуд эди. Шундай экан, ушбу мамлакатларда рўй берган воқеаларни, айниқса, Қирғизистон воқеалари муносабати билан уларни бир-бирига боғлашга уринаётганлар шуни унутмаслиги керакки, бундай вазият ва сценарийдан ўзининг разил манфаатлари йўлида фойдаланиб қолувчилар кўплаб топилади.

Айрим давлатларнинг Марказий Осиё минтақасига демократияни мажбуран ўрнатишга уринишидан учинчи куч фойдаланиб қолиши мумкин, — деб огоҳлантирди Ислом Каримов. — Бу куч — ислом динини ниқоб қилиб олган ёвуз ниятли радикал оқимлардир.

Аҳолисининг қарийб 80 фоизи мусулмонлардан иборат минтақамизда юқоридаги каби вазият турли диний ақидапарастлар ва экстремистик кучлар учун қўл келиши мумкин.

Кейинги йилларда Афғонистонда амалга оширилган аксилтеррор операцияси натижасида радикал диний гуруҳлар, турли халифаликлар тарафдорлари қақшатқич зарбага учраган бўлишига қарамай, бу ёвуз кучлар Марказий Осиё минтақасида ўз таъсирини қайта тиклашга уринишдан, ўзининг разил мақсадларига эришиш учун ҳар қандай имкониятдан фойдаланишдан ҳамон умид узгани йўқ.

Бу ёвуз кучлар, биринчи навбатда, Афғонистонда кечаётган ижобий жараёнларни йўққа чиқаришга, минтақамиздаги мустақил давлатларда конституциявий тузумни ағдаришга, бу мамлакатларни дунёвий тараққиёт йўлидан қайтаришга уринмоқда. Бу фикрларни исботловчи факт ва маълумотлар бизда етарли. Шу боис Қирғизистонда сўнгги ойларда рўй берган воқеалардан қандайдир инқилобий ранг ва маъно излаётганлар 2005 йил 24 март воқеалари бошқача оқибатларга олиб келиши мумкинлигини ҳам унутмасликлари даркор. Радикал диний оқимлар, жумладан, "Ҳизбут-таҳрир" ёки Андижонда ўзини "Акромийлар" деб атайдиган гуруҳлар ҳам фурсати келганда воқеалар оқимини ўз манфаатлари йўлига буриб юбориш учун пайт пойлаб тургани сир эмас.

Андижонда содир бўлган воқеаларга камида 3-6 ой давомида тайёргарлик кўрилган. Бундай дейиш учун барча асосларимиз бор, деди Президентимиз. Воқеалар режасини тузиш ва уни амалга оширишда минтақамизда, айниқса, Қирғизистон жанубида илдиз отган турли диний-экстремистик марказларнинг бевосита иштироки бор. Бу ишларда чет элнинг моддий кўмаги борлиги ҳам кўриниб турибди.

Инсон ҳуқуқлари муҳофазаси билан шуғулланувчи баъзи бир хорижий ташкилотлар ва демократия масаласида анча илгарилаб кетган айрим давлатлар Ўзбекистонда "Ҳизбут-таҳрир" мисолида ўз мақсадларига тинч йўл билан эришишни кўзлаган бегуноҳ мўмин-мусулмонлар таъқиб этилмоқда, деб ҳамон "кўз ёши тўкмоқда". Андижонда рўй берган фожиали воқеалар эса улар ҳимоя қилаётган ўша "қўй оғзидан чўп олмаган" кимсаларнинг ҳақиқий, айтиш мумкинки, ваҳшиёна башарасини фош этди.

Шундан кейин Президент Андижонда 13 май куни содир бўлган воқеалар тафсилотига тўхталди. Олдиндан пухта тайёргарлик кўрган қуролланган жангарилар ярим тунда шаҳардаги пост-патруль хизмати батальони ҳудудига бостириб кириб, тўрт нафар навбатчини отиб ташлайди. Ўнлаб автомат, граната, иккита қўл пулемёти ва бошқа қурол-яроғни қўлга киритган босқинчилар тунги соат чамаси 1.30 да Мудофаа вазирлигининг 34-бригадаси ҳарбий қисми томон йўл олади. Бу ерда ҳам навбатчини отиб ташлаб, қўшимча қурол-аслаҳани қўлга киритади. "Зил-130" юк машинаси ёрдамида қамоқхона дарвозасини бузиб киради, қурол билан қўрқитиш орқали ҳибсхоналардан қарийб 600 нафар маҳбусни чиқариб юборади.

Босқинчилар тинч аҳолига тегишли енгил машиналарни эгаллаб олади, қуроллардан ўқ отган ҳолда вилоят ҳокимлиги, Миллий хавфсизлик хизмати вилоят бошқармаси ва вилоят ички ишлар бошқармаси биноларига ҳужум уюштиради. Улар вилоят ҳокимлиги биносини эгаллайди, аммо босқинчиларнинг кейинги объектларни босиб олиш йўлидаги уринишлари бартараф этилади. Жангарилар ҳар бир ҳаракатини аёллар, болалар, қариялар ва бошқа гаровга олинган кишилар панасида туриб амалга оширади.

Мамлакатимиз Президенти шу куни эрта тонгдаёқ Андижонга етиб борди. Шаҳар ва вилоят жамоатчилиги вакиллари, маҳалла оқсоқоллари билан учрашди. Улар билан маслаҳатлашган ҳолда вазиятни изга солиш бўйича аниқ чора-тадбирлар белгилади.

Жангарилар билан музокаралар деярли кун бўйи давом этди.

Уларга қарши ҳеч қандай куч ва қурол ишлатилмаслиги тўғрисида кафолат берилишига қарамасдан, босқинчилар муросага келишдан бош тортди. Аксинча, куракда турмайдиган турли талаблар, жумладан, суд томонидан қонуний равишда озодликдан маҳрум этилган барча раҳнамолари ва маслакдошларини қамоқдан чиқариш талабини қўйди.

Террорчиларнинг бу каби сиёсий талабларини бажариш дунёнинг бирон-бир давлати тажрибасида кузатилмаган.

Уларнинг ҳар қандай талаб ва эътирозлари қонун доирасида ўрганилиши ҳамда одилона ҳал этилиши билдирилди.

Шундан сўнг жангариларга яна икки соат муҳлат берилди. Кун давомида уларга қарата ўқ узилишига йўл қўйилмади. Музокаралар натижа бермагач, вилоят ҳокимлиги биносини қуршаб олишга киришилди.

Ҳеч нарсага эриша олмаслигига кўзи етган жангарилар кечга томон бир неча гуруҳга бўлиниб, қочишга уринди. Бунда улар гаровга олинганлардан ўзига қалқон сифатида фойдаланди. Улар олдиндан тайёрлаб қўйилган жойларга яшириниши ёхуд қўшни Қирғизистон ҳудудига ўтиб кетишга уриниши эҳтимолдан холи эмас.

Муқаддас динимизни ниқоб қилиб олган, ўзини мўмин-мусулмон ва фақат диний эътиқод эркинлиги ҳимоячиси қилиб кўрсатадиган, аслида эса охиратини ҳам ўйламайдиган қабиҳ кимсаларнинг асл башараси қандай эканига яна бир бор амин бўлдик, деди Президентимиз.

Минг афсуски, ушбу фожиали воқеалар туфайли мутлақо бегуноҳ одамлар ҳалок бўлди. Шу билан бирга, ўзларининг ақидапараст доҳийлари ҳамда хориждаги раҳнамо ва ҳомийлари топшириғини бажарган кимсалар томонидан алданган ва йўлдан урилганлар ҳам нобуд бўлди.

Бу воқеалар ҳар биримизни теран мушоҳада юритишга ундайди.

Бунда фуқароларимизда демократик тафаккур тарзини юксалтириш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш айниқса муҳимдир. Зеро, демократик тафаккур — жамиятни ҳар қандай диний ақидапарастлик оғуси таъсиридан фориғ этишга қодир.

Мамлакатимиз, халқимиз истиқлолнинг илк кунларида белгилаб олган олий маслагимиз — ҳуқуқий демократик давлат барпо этиш ва адолатли фуқаролик жамиятини шакллантириш йўлидан дадил бораверади, деди Юртбошимиз пировардида. Жамиятни демократлаштириш ҳамда янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этиш — бош мақсадимиздир. Эркин, демократик фуқаролик жамияти талабларига тўлиқ жавоб берадиган юксак тараққиётга эришиш йўлидан бизни ҳеч ким, ҳеч қачон қайтара олмайди.

Президент Ислом Каримов журналистларнинг барча саволларига батафсил жавоб қайтарди.

(ЎзА).

ИНСОНИЙЛИККА НОМУНОСИБ ҲАРАКАТ

Мустақиллигимизнинг ўтган ҳар йили биз учун оғир синовлар ва имтиҳонлардан иборат бўлди. Биз кўп қувончлар, ютуқлар ва байрам шодиёналари билан бирга, ногаҳоний хуруж ва тажовузларни, йўқотиш қайғусини ўз юрагимиздан ўтказдик.

Шу маънода, Андижон воқеалари ҳар қандай кишини жиддий ўйга толдиради. Ўзларини акромийлар деб атаган тоифа наҳотки даъвоси ва қилиб юрган қилмиши XXI аср кишисига, хусусан, исломнинг иккинчи Ватани ҳисобланмиш Ўзбекистон фарзандларига муносиб деб ўйлайди?!

Нега улар одамларнинг дилига озор етадиган, эл-юртнинг тинчини бузадиган қилмишдан ўзларини тия олмайди?

Назаримда, улар дунёнинг ишларидан сабоқ чиқаришга ожиз. Улар дунё тараққиётининг қандай йўлидан бораётганини англамайди. Шу боис ўзларига ортиқча баҳо беради.

Бунинг яна бир сабаби, давлатимиз раҳбари матбуот анжуманида уқтирганни каби, **бирон-бир давлат ҳудудидаги нотинч вазият, қарама-қаршилик, узоқ давом этаётган можоролар ҳеч қачон фақат шу мамлакат чегарасида сақланиб қолмайди. Аксинча, у қўшни давлатларга тарқалиб кетади.**

Ўз вақтида Афғонистонда ҳукм сурган йигирма йиллик уруш қўшни мамлакатларга қандай салбий таъсир кўрсатгани барчага маълум, албатта. У бутун бир минтақа ҳаётига таҳдид солиб турди.

Аксилтеррор ҳаракатидан сўнг, ниҳоят, бу мамлакат ҳаёти изга туша бошлади. Аммо қўшни Қирғизистон Республикасида юзага келган нотинчлик ва можаролар яна турли хил кучларни ҳаракатга келтирди, ақидапараст экстремистлар, Ўзбекистонда ҳам шундай ишларни амалга ошириш мумкин, деб ўйлаб, мудҳиш тажовуз содир этишди.

Эл-юрт тинчлигини ҳимоя қилиб турган аскар йигитларни ўлдириб, қуролланган ҳолда ҳокимият биносини ишғол этиш, хўш, нимани англатади?

Бундай хатти-ҳаракат мусулмончиликка ҳам, инсонийликка ҳам тўғри келмайди-ку!

Шунинг учун ҳам андижонликлар бу тўданинг қора ишларини маъқулламади.

Зеро, кейинги ўн беш йил тинчлик ва барқарорлик устувор бўлган мамлакатда қут-барака, файз-тароват, тараққиёт ва юксалиш бўлишини амалда кўрсатди. Истиқлол даврида, Андижоннинг ўзида бўлган беқиёс ўзгаришлар, бу заминдан Муҳаммадқодир Абдуллаев, Руслан Чагаев, Ўткирбек Ҳайдаров сингари олимпиада ва жаҳон чемпионлари етишиб чиққани мана шунинг амалий ифодасидир.

Бугун ғоятда сертармоқ ҳисобланган Асака автомобил заводи наинки Андижоннинг, балки юртимизнинг шарафига айланди. Чунки бу ерда ишлаб чиқилаётган автомобиллар ўзимизда ҳам, хорижий элларда ҳам муносиб қадр-қимматга эга.

Бу корхона тинчлик ва бунёдкорлик меваси эмасми, ахир!

Биз бундай мисолларни кўплаб келтиришимиз мумкин.

Кишиларимиз ўзидан яхши ном ва яхши из қолдиришни хоҳлайди. Фарзандлари яхши инсонлар бўлиб вояга етишини, уларнинг бахту саодатини кўришни истайди. Шунинг учун ҳам юрт тинчлигини ғоятда қадрлайди ва Президентимиз атрофида ҳамжиҳат бўлиб, Андижон воқеаларига таассуф қилади. Чунки юзимизни ерга қаратган бундай аянчли воқеалар бизнинг халқимизга, шаънимизга асло ярашмайди.

Дўстмурод ХОЛИҚУЛОВ,
Навоий шаҳри

ТИНЧ-ОСОЙИШТА ҲАЁТ ЯНА ИЗГА ТУШДИ

АНДИЖОН. (ЎзА мухбири С.ШУКУРОВ). Бу ерда 13 май куни содир бўлган воқеалардан кейинги вазият барқарорлашди. Шаҳарда тинч-осойишта ҳаёт ҳукм сурмоқда. Барча корхона ва муассасалар, аэропорт, вокзал, автовокзал, электр станцияси, телефон тармоқлари, шунингдек, чойхоналар, савдо ва маиший хизмат шохобчалари, бозорлар одатдаги тартибда ишлаяпти. Бўлиб ўтган воқеалар маҳаллаларда, меҳнат жамоаларида чуқур таҳлил этилиб, холис баҳоланмоқда.

- Шаҳримизда юз берган воқеалардан жуда таассуфдамиз, - дейди «Бирлик» маҳалласи фуқаролар йиғини раиси Фотима Солиева. - Бир тўда нобакорлар тинч ҳаётимизга рахна солишга уринди. Президентимиз Ислом Каримов шундай оғир дамларда биз, андижонликларни ёлғизлатиб қўймадилар. Ўша мудҳиш куннинг тонг саҳариданоқ бу ерга келиб, бизга далда бўлдилар. Шаҳар ва вилоят жамоатчилиги, маҳаллалар оқсоқоллари билан бамаслаҳат иш кўрдилар. Юртбошимизнинг ана шу жонкуярлиги, матонати, қатъияти туфайли бугун Андижонда вазият, тинч турмуш яна изга тушди.

- Она шаҳримда фожеали воқеалар содир бўлган пайтда мен хорижда нуфузли мусобақада иштирок этиш арафасида эдим, - дейди таниқли боксчимиз Руслан Чагаев. - Шу синов кунларида ҳамшаҳарларим орасида бўлишни ҳар қандай ғалаба сururидан афзал ва муҳимроқ деб билдим. Бу фожеаларнинг сабабчилари бўлган бир тўда жангарилар билан ҳамшаҳар эканимдан ор қиламан. Уларга қарата: мард бўлсанг бузғунчиликни эмас, яхшиликка эш бўлишни, эл-юртнинг корига ярашни ўйла, дейман.

ТЎҒРИ ХУЛОСА ЧИҚАРАЙЛИК!

Андижон шаҳрида рўй берган қонли воқеалар халқимизни саросимага солиб қўйгани йўқ. Аксинча, одамлар ҳамма жойда тинчлик ва осойиташликка раҳна солмоқчи бўлган жиноятчи тўдаларни қоралаб гапирганига гувоҳ бўлдим.

Мен кўпни кўрган бир киши сифатида Президентимизнинг журналистлар билан бўлиб ўтган матбуот анжуманида куюниб айтган сўзларини юрагим эзилиб тингладим. Давлатимиз раҳбари Андижонда рўй берган воқеаларни холис баён этиб берди.

Юртбошимиз шундай оғир бир вазиятда ҳам вазминлик билан узоқни кўзлаб иш юритгани, қон тўкилишининг олдини олишга ҳаракат қилиб, ўша жиноятчи тўдани ҳам қайта-қайта инсофга чақиргани менга қаттиқ таъсир қилди.

Айниқса, Президентимизнинг Андижондаги нотинчлик бартараф этилгандан сўнг, бу бизнинг фожеамиз, деб айтган фикри халқимиз, миллатимиз шаънини ўз шаъни деб биладиган ҳар қандай ор-номусли кишининг юрагини ларзага солади.

Агар чуқурроқ мулоҳаза қилиб кўрсак, бу фикрнинг замирида аччиқ ҳақиқат бор. Нега деганда, халқимизга қўл кўтарган, тинчлигимизни бузмоқчи бўлган бу экспертлар ҳам шу юртнинг тузини ичган, лекин...

- Кишида алам уйғотадиган томони — бу жангарилар ҳеч тап тортмай аскар бўлмасига бостириб кирган ва уларнинг ҳаётига тажовуз қилган. Ахир, бу аскар йигитлар сизу бизнинг фарзандларимиз. Улар элимизнинг, юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигини ҳимоя қилмоқда. Бу жиноий тўда ана шу фарзандларимиз ҳаётига тажовуз қилиши халқимизга қўл кўтарганини англатади.

Ёши бир жойга борган одам сифатида шунга иймоним комилки, бу дунёда ҳар ким ниятига қараб насибасини олади. Андижонда бегуноҳ одамларнинг умрига зомин бўлган жиноий тўда ҳам қилишига яраша жазосини олиши муқаррар.

Андижонда рўй берган воқеалардан ҳар биримиз тўғри хулоса чиқариб олишимиз керак. Энг асосийси, огоҳлик амалий ишимизга айлансин.

Баҳриддин ЭРГАШЕВ,
Бўка тумани

Zamonamiz qahramonlari

МЕҲНАТИДАН РОЗИ ОДАМЛАР

Раҳимжон Ёқубов Поп туманида яшайди. Унинг суяги меҳнатда қотган. Ер билан юракдан тиллашади, умуман айтганда, деҳқончиликнинг сир-асрорини яхши билади. Энг асосийси, ерсиз ўз ҳаётини тасаввур қила олмайди. Шу боис Раҳимжон ота истиқлолимизнинг дастлабки йилларида янги ташкил этилган деҳқон ва фермер хўжаликлари, уларнинг афзалликлари ҳақида эшитди-ю, тинчини йўқотди. Ҳақиқий деҳқон фарзанди эмасми, соҳанинг бу янгилигига ҳавас билан қаради. Ўзи ҳам шундай хўжалик ташкил этишга аҳд қилиб, дарҳол фарзандларини ёнига чорлади. "Меҳнат қилган инсон камлик кўрган эмас. Аксинча, дастурхони тўкин, эл олдида юзи ёруғ бўлади", дея муддаосини тушунтирди у.

Бу таклиф оила аъзоларига бирдек маъқул тушди. Шундан сўнг Р.Ёқубов чорвачиликка ихтисослашган фермер хўжалиги ташкил этиш учун туман ҳокимлигига мурожаат қилди. Мутасаддилар ҳам бу ташаббусга хайрихоҳлик билдиришди ва 1995 йили "Раҳимжон" фермер хўжалиги ташкил қилиниб, унга 14,5 гектар ер ажратиб берилди. Раҳимжон ота янги хўжаликни бошқаришни ўғли Баҳодирга топширди. Асосан сут ишлаб чиқаришга ихтисослашган мазкур хўжаликда бугун 56 бош қорамол парваришланмоқда. Уларнинг 21 боши соғин сигирлар бўлиб, бир ойда 1485 литр сут соғиб олиниб, туман марказий шифохонасининг маҳсулотга бўлган эҳтиёжи қондирилаяпти. Ҳозир чорва озуқаси учун 5 гектар ерга беда, 2 гектар ерга буғдой, 7,5 гектар майдонга маккажўхори экилган. Хўжаликнинг йиллик даромади 6-6,5 миллион сўмга тенг бўлаяпди.

Фидокорона қилинган меҳнат шу тариқа ўз самарасини бера бошлади. Манфаатдорликнинг ошгани Ёқубовларнинг галдаги "Аҳмаджон Ёқубов" фермер хўжалиги ташкил этишига туртки бўлди. Туман ҳокимлигининг 1998 йил 17 декабрдаги қарорига биноан ташкил топган ушбу хўжаликка дастлаб 34 гектар ер ажратиб берилганди. Хўжаликка оиланинг яна бир аъзоси Ҳусанбой Ёқубов раҳбарлик қилади.

Илк қишлоқ хўжалик йилида фермер 19 гектар майдонга пахта, 15 гектарга ғалла экди. Пахтадан 31 центнер ўрнига 33,6 центнер, ғалладан эса 40 центнер ўрнига 60 центнер ҳосил олиниб, йил 14.800.000 сўмлик даромад билан якунланди. Келгуси 2000 йилда эса бу кўрсаткич 16.324.000 сўмни ташкил этди. Фермер бу даромадлари ҳисобидан "Т-28" ва "МТЗ-80" русумли чопиқ ва юк ташиш тракторлари харид қилди.

(Давоми иккинчи бетда)

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Ахир, техника — деҳқон қаноти-ку!

Фермер хўжалиги ана шундай ижобий натижаларга эришгани боис 2003 йилда унга яна 57 гектар ер қўшиб берилди ҳамда 30 йиллик муддатга ижара шартномаси имзоланди. Шу йили хўжалик 50 гектар ерда пахта, 41 гектарда ғалла етиштирди. Пахта 28,8 центнер, буғдой эса 55 центнердан ҳосил бериб, умумий ҳисобда 18.703.000 сўм даромад олинди.

МЕҲНАТИДАН РОЗИ ОДАМЛАР

Ғалланинг 98 тоннаси давлатга сотилди. 22,5 тонна дон хўжалик аъзоларига, яна 12,5 тоннаси кам таъминланган, ҳимояга муҳтож оилаларга тарқатилган бўлса, фермернинг ўзига роппа-роса 87 тонна дон қолди.

— 2004 йил ҳам жуда баракали келди, — дейди хўжалик раҳбари Ҳусанбой Ёқубов. — 47 гектар майдонга экхан пахтамиз ҳосилдорлиги 21,5 центнер, 44 гектардаги ғалланики 56,7 центнерга етди. Пахтанинг 95 фоизини 1-навга сотдик. Давлатга сотиш, натура ҳолда тарқатилганидан ташқари омборимизга 68 тонна буғдой тўкдик. Йиллик деҳқончилигимиз 32.000.000 сўм даромад келтирди. Шу билан бирга битта "ТТЗ-80" русумли чопиқ трактори ва культивация мосламасини лизинг шартномаси асосида олдик.

Жорий йилнинг март ойида фермернинг ерлари 150 гектарга етди. Чунки ердан бемақсад фойдаланган ва ўзини оқламаган айрим фермер хўжаликлари билан тузилган шартномалар бекор қилиниб, уларнинг 59 гектар ери ҳам мазкур хўжаликка қўшиб берилди ва ижара шартномаси 50 йилга узайтирилди. Шунинг учун бу йил хўжалик 101 гектар майдонга пахта экди. Илгари фойдаланилмай ётган ернинг чекка қисмларини ўзлаштириш ҳисобига яна 5 гектар майдон қўшилди. Бугунги кунда ғўза дастлабки чопиқ ва культивациядан чиқарилди. Ҳозир иккинчи ўғитлаш ишлари амалга оширилмоқда. Ҳар гектар ерга 300 килограмдан минерал ўғит тўғри келяпти. Мавжуд 49 гектар ғалла майдони эса 3 марта минерал ўғит, 2 марта "жижа-фикал" билан озиқлантирилди.

Фермер ҳар бир ишни оби-тобида, маромида етказиб бажаргани сабабли унинг тажрибаси тумандаги ширкат ва фермер хўжаликлари вакилларига намуна қилиб кўрсатилди. Хўжалик бу йил пахтадан 20,5 центнер ўрнига 25 центнер, ғалладан эса 41,4 ўрнига 58 центнердан ҳосил етиштириш ёки бошқача айтганда, пахтадан 60.000.000 сўм, ғалладан 16.000.000 сўм, жами 76.000.000 сўм даромад олиш ниятида.

Фермер хўжалиги нафақат чорвачилик ёхуд деҳқончилик, балки пилла етиштириш бобида ҳам кўпчиликка намуна бўляпти. Ўтган йили хўжаликда 10 кути ипак қурти парваришланиб, ҳар кути ипак қуртидан 40 килограммдан саноат хомашёси етиштирилди. Айни кунларда эса 20 кути ипак қуртидан 1100 килограмм пилла етиштиришни кўзлаб меҳнат қилинмоқда.

— Муваффақиятларимизнинг асосий омиллари ишни тўғри ташкил қилиш, ишчиларга кўрсатилаётган ғамхўрлик, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, шароитга мос навни танлай билишдир, — дейди Ҳ.Ёқубов.

Фермер хўжалигида ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш учун асосан алмашиб экиш усулидан фойдаланилмоқда. Бундан ташқари, қиш фаслида ҳар бир гектар ҳисобига 25-30 тоннагача маҳаллий ўғит ва чиринди жамғарилди.

Хўжалик 2003 йилда пахтанинг "Юлдуз" навини, ўтган йили эса "С-6524" навини экканди. Аксарият ерлари тошлоқ бўлгани боис бу йил "Денов" нави экилди. Мазкур нав сувсизликка чидамлилиги ва 40-45 центнергача ҳосил бера олиши туфайли танланди. Мана уч-тўрт йилдирки, буғдойнинг "Крошка элита" навидан ҳосил олиняпти.

Келгусида фермер ерларига яна қўшимча ер қўшишни, лизинг шартномаси асосида ҳайдов трактори олишни мўлжаллаяпти. Бу йилги даромадлар ҳисобидан эса тумандаги 25-сонли умумтаълим мактабини таъмирлаш ишларига кўмаклашишни режалаштирган.

Ёқубовлар оиласида учинчи фермер хўжалиги ҳам мавжуд.

Zamonamiz qahramonlari

Оиланинг яна бир вакили Сойибжон Ёқубов бошқарувидаги ушбу "Ёқубжон Қобулов" фермер хўжалиги ғаллачиликка ихтисослашган бўлиб, 10 гектар майдонда деҳқончилик қилади. Бу ҳам "Аҳмаджон Ёқубов" фермер хўжалиги билан бир пайтда ташкил этилган. Хўжалик йилига ғаллачиликдан 3,5-4 миллион сўм даромад олади.

Ака-укалар фермер хўжалигини юритиш борасида ҳам анчагина билим ва тажриба орттиришган. Улар 2003 йилда туманда ташкил этилган ўқув курсида германиялик мутахассислардан фермер хўжалигини ташкил қилиш, шартнома тузиш маданияти, соҳадаги янгиликларни ўрганишганди.

Шу йилнинг март ойида ҳам Поп маиший хизмат касб-ҳунар коллежида ташкиллаштирилган қисқа муддатли ўқув курсида ҳам иштирок этишди.

— Оиламизни бу йўлга бошлаб янглишмаган эканман. Истиқлолгача бўлган йилларда "Меҳнат, меҳнатнинг таги роҳат" деган нақлни эшитаверардигу, бироқ ҳар қанча ишласанг-да, роҳати кўринмасди. Ҳозир бунинг акси. Бугун ишлайман, имкониятимни юзага чиқараман, деган кишига барча шарт-шароит муҳайё қилинган. Деҳқон тўқ бўлса, юрт обод бўлади, деб шунга айтадилар-да, — дейди ҳамма ишларнинг бошида турган Раҳимжон ота.

Раҳимжон ота ҳозир 65 ёшда. Шунга қарамай ҳали жуда ҳаракатчан. Даладан бери келмайди. Чунки далада меҳнат билан мўъжиза яратмоқда. Энг муҳими, бу мўъжизадан ҳамма баҳраманд бўлмоқда. Чинакам деҳқоннинг бахти шу эмасми?

Хуршид СУЛТОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Xabar

АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИДА

Жорий йилнинг 2-5 май кунлари мамлакатимизда Италия Республикасининг мафияга қарши курашиш Миллий Прокурори жаноб Пьеро Луидже Винья меҳмон бўлди.

Мазкур ташриф мобайнида П.Винья мамлакатимиздаги бир қатор вазирлик мутасаддилари билан учрашувлар ўтказди. Жумладан, 3 май куни Адлия вазирлигида Италия Республикасининг мафияга қарши курашиш Миллий Прокурори П.Винья, Миллий Прокурорининг ўринбосари Луидже Де Фикки, Карабинерларнинг катта капрали Эджидио Казати, Италия Республикасининг Ўзбекистон Республикасидаги фавқулодда ва Мухтор Элчиси Анжело Персиани билан Адлия вазири Б.Мустафоев ўртасида учрашув бўлиб ўтди.

Унда томонларни қизиқтирган бир қатор саволлар ва масалалар муҳокама қилинди. Жумладан, терроризм ва жиноятчиликка қарши курашиш юзасидан саволларга жавоб олинди.

Айниқса мамлакатимизда жазоларни либераллаштириш борасида олиб борилаётган кенг кўламли ислоҳотлар Италия вакилларида катта қизиқиш уйғотди.

Бундан ташқари, Б.Мустафоев мамлакатимизда ҳуқуқ ва қонунчилик соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар жараёни тўғрисида маълумот берди.

Учрашув якунида томонлар ўртасида ҳуқуқий ҳамкорликнинг келгусидаги режалари белгилаб олинди.

Mulohaza, taklif, saboq

ОҚИБАТ

ер чизиб қолишга сабаб бўлгани хусусида

Юртбошимиз шу йилнинг 7 февралида Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби билан бўлган йиғилишида раҳбар кадрлар олдига зарур талабларни қўйди. Уларнинг бири топширилган ишга масъулият билан ёндашиш бўлса, иккинчиси билим, малака ва тажрибага асосланган омилкорлик билан иш тутиш. Бу талаблар шартнома қонунчилигига, шартнома мажбуриятлари уни тузган жамоа раҳбарлари томонидан қай тарзда бажарилаётганига ҳам тегишли дейилса, хато бўлмас.

Гап шундаки, Ургут туманидаги Мирзо Улуғбек номидаги ширкат хўжалиги билан Пастдарғом туманидаги масъулияти чекланган жамият шаклидаги "Орифен" Ўзбекистон-Италия-Австралия қўшма корхонаси ўртасида 13 миллион 392 минг сўмлик 495 тонна помидор етказиб бериш тўғрисида 13-сонли контрактация шартномаси тузилган. Шартнома мажбуриятлари бажарилишини назорат қилиш давлат инспекциясида рўйхатидан ўтказилган.

Қўшма корхона хўжаликка маҳсулот учун аввалдан 1 миллион 834 минг 350 сўм миқдорида бўнак тўлайди. Бу билан у ҳамкорларини иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлайди. Буни тушуниш қийин эмас. Эрта бир кун келиб, бунинг ўзларига ҳам моддий манфаатдорлиги тегади-да. Аниқроғи, хўжалик мутасаддилари шартномадаги 495 тонна помидорни етказиб беришса, ундан қўшма корхона 75 минг 151 килограмм томат пастаси ишлаб чиқаради. Яна денг, қўшма корхона бир килограмм томат пастаси ишлаб чиқаришга 305 сўм сарфлаб, уни 500 сўмдан сотади. Ҳамкорларнинг бири маҳсулотни етказиб берганидан, иккинчиси маҳсулотни қайта ишлаб сотганидан манфаатдор. Манфаатли ош ширин бўлади, тўғрими? Афсуски, ширкат хўжалигик мутасаддилари шартномада кўрсатилган мажбуриятни бажаришга бефарқ қаради. Улар қўшма корхонага умуман маҳсулот етказиб беришмаган. Буниси етмагандек, маҳсулот етказиб бермаганлик орқасидан ҳамкорларнинг 1 миллион 107 минг 294 сўм фойдадан ҳам мосуво қилишди. Шартноманинг 41-бандида хўжалик тайёрловчига етказиб бермаган маҳсулотнинг 23 фоизи миқдорида жарима тўлаши белгиланган. Аслида шартномада ширкат хўжалиги 13 миллион 392 минг сўмлик маҳсулот етказиб бериш кераклиги қайд қилинганидан хабардормиз. Ана шунча миқдордаги маҳсулотнинг 25 фоизи 3 миллион 348 минг сўмни ташкил этади. Бундан ташқари, ширкат хўжалиги "Орифен" қўшма корхонасидан олган бўнак пулидан 365 кун давомида фойдаланиб келган. Оқибатда қўшма корхонага бўнак тўлови бўйича қарздорлик орқасидан 423 минг 500 сўм моддий зарар етказилган.

Қўшма корхона раҳбари Ваҳоб Шарипов ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Мирзараҳмат Мирзааҳмедов ва бош ҳисобчиси Омон Баротовдан бир неча маротаба ҳисоб-китоб қилишни сўраган. Бироқ унинг мурожаати жавобсиз қолган. Қўшма корхона ўзининг бузилган ҳуқуқларини тиклашни сўраб, давлат идораларига ариза билан мурожаат қилишга мажбур бўлган. Рост-да, ахир, у маънавий зарар кўрди? Вилоят адлия бошқармаси ширкат хўжалигидан шартномага асосан помидор маҳсулоти учун олдиндан тўланган 1 миллион 834 минг 350 сўм бўнак пулни, 3 миллион 348 минг сўм жарима, 423 минг 500 сўм моддий зарар, 1 миллион 167 минг 294 сўм бой берилган фойда, жами 6 миллион 793 минг 144 сўмни "Орифен" қўшма корхонаси ҳисобига ундириш тўғрисида судга даъво аризаси киритди. Бундан ташқари, даъво аризасида ширкат хўжалиги бошқаруви раиси М.Мирзааҳмедов ва ширкат хўжалиги бош ҳисобчиси А.Баротовдан қўшма корхона раҳбари В.Шарипов фойдасига солидар тартибда 200 минг сўм маънавий зарар ундирилиши сўралди. Фуқаролик ишлари бўйича Тойлоқ туманлараро суди даъвони қаноатлантирди.

Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, агар ширкат хўжалиги раҳбарлари шартнома мажбуриятлари тўлиқ бажарилишига масъулият билан ёндашишганда, омилкорлик билан иш тутишганда, ер чизиб қолишмасди. Шундай эмасми?!

Комил БАҲРИДДИНОВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qonun ko`magi

Мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар, фермерлик ҳаракатининг ривож топиши натижасида ерга, мулкка бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Бундай хўжаликларда барча экинлардан олинадиган ҳосилдорлик, рентабеллик даражаси ортиб бормоқда. Юртбошимизнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузасида ҳамда ҳукуматнинг янги таркиби иштирокидаги кенгашда сўзлаган нутқида бу масалага алоҳида эътибор қаратилди. Кичик бизнес ва фермерликни ривожлантириш борасидаги ишларни чуқурлаштириш ва кўламини кенгайтириш зарурлиги таъкидланди. Фермерларга бўлғуси ҳосил ҳисобидан имтиёзли ставкалар асосида кредит беришга ўтилиши мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида амалга оширилаётган ислоҳотлар самарадорлигининг янада ошишида муҳим омил бўлмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳузуридаги банк-молия тизими ривожланишини прогнозлаш ва эркинлаштириш институти директори ўринбосари Камолиддин Толипов билан суҳбат шу ҳақда бўлди.

ФЕРМЕР ВА БАНК:
КРЕДИТ БЕРАЁТГАН ФОЙДА

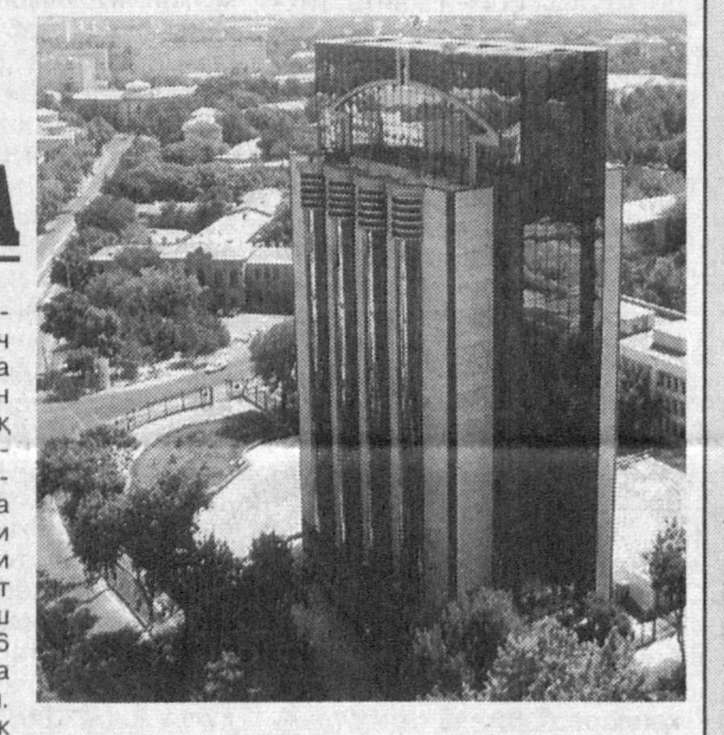

— Ҳозир мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг салмоқли қисми фермер хўжаликлари ҳисобига тўғри келмоқда, — деди К.Толипов. — Фермерлар эришаётган бу ютуқларда эса юртимизда фаолият юритаётган банкларнинг муносиб ҳиссаси бор.

Шу маънода фермерларнинг имтиёзли кредитлаш тизимининг йўлга қўйилиши банклар зиммасидаги масъулиятни янада оширди. Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил ноябр ойида қабул қилинган **"Давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришни маблағ билан таъминлаш механизмини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"**-ги қарори бу борадаги ишлар кўламини янада кенгайтириш имконини бермоқда.

Дастлаб айрим вилоятлардаги фермер хўжаликлари бу имкониятдан фойдаланган бўлса, ҳозирги кунга келиб давлат эҳтиёжлари учун ғаллачилик ва пахтачилик билан шуғулланувчи барча фермер ҳамда ширкат хўжаликларининг пахта етиштириш билан боғлиқ харажатлари банк кредитлари ҳисобига молиялаштирилмоқда. Ҳисоб-китобларга қараганда, жорий йилда ушбу мақсадларга уч юз миллиард сўмдан ортиқ миқдорда кредит берилиши мўлжалланган.

— Албатта, кредит гаров эвазига берилади. Фермердан кредит олиш учун гаровга нималар талаб қилинади?

— Фермерларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш бугунги кун талаби. Зеро, улар келажакда асосий қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқарувчиларига айланади. Давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг ташаббуси билан фермер хўжаликларини кредитлаш жуда паст- йиллик уч фоиз эвазига амалга оширилаётгани мисли кўрилмаган ҳодисадир. Фикримнинг исботи учун айтай: бу кўрсаткич Россияда 18-25 фоизни ташкил этади.

Ҳозирги кунда фермер хўжаликлари ҳосил етиштириш харажатларининг ҳаммасини кредит ҳисобидан бажармоқда. Бундай кредит 1,5 йил муддатга берилади. Кредитнинг қайтарилиш таъминоти сифатида фермер хўжаликлари бўлғуси ҳосилни тақдим этади.

Бундан ташқари, фермерларнинг кредит олиш учун гаровга қўядиган ликвидли мулки етарлича эмаслиги инобатга олиниб, тижорат банклари томонидан фермер хўжаликларининг ер участкасини ижарага олиш ҳуқуқини гаровга олган ҳолда кредитлаш тартиби амалга киритилди.

Бошқача айтганда, энди фермер хўжалиги нафақат ғалла ва пахта етиштириш харажатларини қоплаш, балки техника сотиб олиш, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлашни ташкил қилиш каби тадбирлар учун ҳам кредит олиши мумкин.

— Кредитдан фойдаланаётган фермерлар қандай натижаларга эришмоқда?

— Кредит эвазига катта фойда кўраётган, мустаҳкам оёққа туриб олаётган фермерлар мисолида бу тизимнинг афзаллигини яққол кўриш мумкин. Масалан, Бухоро вилоятининг Пешку туманидаги "Фаттоев" фермер хўжалиги банкдан охирги уч йил давомида ўн миллион сўмдан кўпроқ имтиёзли кредит олган. Бунинг эвазига ишни яхши ташкил этгани маҳсулот етиштириш ҳажмининг 26 фоиз ошишига замин яратган. Рентабеллик даражаси 20,3 фоиз ўсган.

Андижон вилоятининг Пахтаобод туманидаги "Олтин" фермер хўжалиги эса ўтган йили банкдан олти миллион сўмдан ортиқ имтиёзли кредит олган. Хўжалик 27 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 40 центнерга яқин пахта ҳосил етиштиришга муваффақ бўлди. Натижада хўжаликнинг рентабеллиги 33 фоизга ўсди. Соф фойда ўн миллион сўмни ташкил этди. Бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин.

— Деҳқон ва фермер хўжаликларини микрокредитлашнинг аҳволи қандай?

— Юридик шахс мақомига эга деҳқон хўжаликлари ҳамда фермер хўжаликларига ўн миллион, бундай мақомга эга бўлмаган деҳқон хўжаликларига эса беш миллллион сўмгача ҳажмда микрокредит берилмоқда.

Янгидан ташкил этилаётган фермер хўжаликлари ва юридик шахс мақомини олиб фаолият кўрсатаётган деҳқон хўжаликлари ўз фаолиятини бошлаши учун "Тадбиркорбанк" ҳамда Деҳқон ва фермер хўжаликларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси кредит линиялари ҳисобидан энг кам иш ҳақининг уч юз баравари миқдоригача кредит олиши мумкин.

Деҳқон ва фермер хўжаликларига ажратилаётган кредитларнинг фоиз ставкалари Марказий банк қайта молиялаш ставкасига боғлиқ. Бу ставкага охирги икки йил мобайнида 36 фоиздан 16 фоизга тушгани ҳам фермерларимиз учун катта қулайликдир.

— Кредитларнинг ўз вақтида қайтарилиши борасида муаммолар борми?

— Кредитларнинг қайтармаслик хатарини тижорат банклари ҳисобидан суғурталаниши бундай муаммоларга чек қўймоқда. Бунинг ҳисобига жорий йилнинг ўзида қишлоқ хўжалиги корхоналарининг тахминан уч миллиард сўм маблағи тежалиши кутилаяпти.

Буларнинг барчаси мамлакатимизда фермерлик ҳаракатининг янада кенг қулоч ёйиши ва мустаҳкам ўрин топиши-давлатимиз раҳбари мазкур соҳага бераётган улкан эътибори натижасидир.

Норгул АБДУРАИМОВА
суҳбатлашди

Muloqot

ЖАВОБГАРЛИК БЕЛГИЛАНАДИ

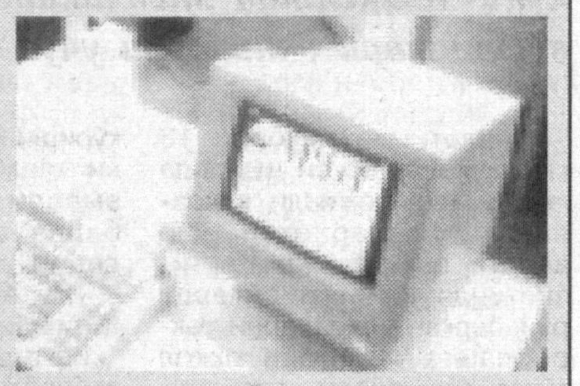

Ҳурматли таҳририят ходимлари!

Мен сизларга бир масала юзасидан мурожаат этмоқдаман.

Корхона ва ташкилотларда компьютер аппаратида ишлаб, ушбу муассасаларга дахлдор ёзув ва нусхаларни четга чиқарган ходимга нисбатан Жиноят кодексининг 182-моддасини қўллаб, яъни божхона қонунларини бузишда айблаб жиноий жавобгарликка тортиш мумкинми? Умуман айтганда, компьютер бўлими бошлиғининг меҳнат вазифалари нималардан иборат?

Ғайрат МИРЗАЕВ,
Музработ тумани

— Сиз сўраётган масалада жавобгарлик истисно этилмайди. Яъни корхона ва ташкилотларда компьютер аппаратида ишлаб, шу муассасаларга тегишли ёзув ва нусхаларни компьютер орқали четга чиқарган шахсларга нисбатан Жиноят кодексининг 174-моддаси, яъни ахборотлаштириш қонунларини бузиш моддаси бўйича жиноий жавобгарлик масаласи кўрилади.

Ушбу моддага мувофиқ, **ахборотлаштириш қоидаларини бузиш, яъни ахборот тармоғидан рухсатсиз фойдаланиш ёки фойдаланишга рухсати бўлган ҳолда тегишли ҳимоя чораларини кўрмаслик ёки ахборотлар тармоғидан қонунга хилоф равишда ахборотлар олиш, шунингдек, ахборотлаштириш тизимидан фойдаланишга рухсати бўлган ҳолда ундаги маълумотларни қасддан ўзгартириш, йўқотиш, олиб ташлаш ёки йўқ қилиб юбориш анча миқдорда зарар етказишга сабаб бўлса**, жиноий жавобгарлик масаласи кўрилади.

Компьютер бўлими бошлиғининг меҳнат вазифалари эса барча ташкилот ёки корхонанинг ички тартиб қоидаларида қайд этилган.

СУДНИНГ ҲАРАКАТИ ҚОНУНИЙ

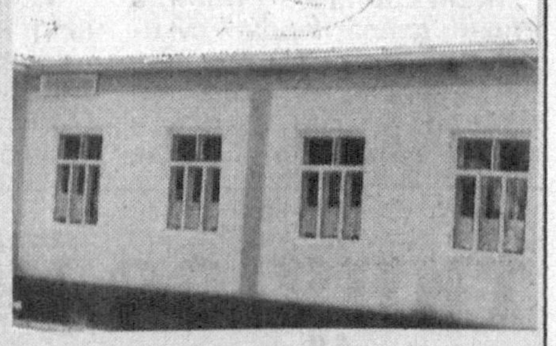

Ассалому алайкум, ҳурматли таҳририят ходимлари. Сизларга ўзим гувоҳ бўлган бир воқеа юзасидан маслаҳат сўраб, мурожаат қилмоқдаман. Бу масала юзасидан қонуний маслаҳат берарсизлар, деган умиддаман.

Гап шундаки, бундан бир неча йил аввал олди-сотди шартномасига асосан сотиб олинган уйнинг эгаси вафот этгач, унинг 7 нафар ўгай фарзанди уйни қайтариб олиш мақсадида судга мурожаат қилишди. Ваҳоланки, марҳумнинг фарзандлари у тириклик пайтида бирор марта ҳам ҳолидан хабар олмаган. Ўша пайтда уй эгаси ўзига ёрдам бериб турган жиянига уйни нотариус ҳамда гувоҳлар иштирокида қонуний тарзда сотган. Орадан 20 йил ўтиб қўзғатилган даъво иши, яъни мерос масаласи бўйича суд уйнинг ярмини даъвогарларга бериш ҳақида қарор қабул қилди. Хўш, суднинг бу қарори тўғрими? Уйнинг олди-сотди шартномаси мавжуд бўлса-да, уни қайта тақсимлаш мумкинми? Ахир, бу ерда мерос ҳақида ҳеч қандай гап йўқ-ку?! Орадан шунча вақт ўтгач ҳам, уйга даъвогарлик қилса бўладими? Қонунда бундай вазиятларда қандай йўл тутиш кўрсатилган?

Зулфия ОТАЖОНОВА,
Гурлан тумани

— Бу саволингизга жавобан шуни айтиш керакки, аввало, суд тўғри қарор қабул қилган. Чунки Фуқаролик кодекси талаблари бўйича марҳумнинг ўгай фарзандлари ҳам қонуний меросхўр ҳисобланади. Мазкур кодекснинг 1135-моддасига мувофиқ, **мерос қолдирувчининг болалари (шу жумладан, фарзандликка олинган болалари), эри (хотини) ва ота-онаси (фарзандликка олувчилар) тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўладилар. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига кирадилар.**

Марҳумнинг ўгай фарзандлари васият бўйича эмас, балки қонун бўйича ворислик ҳуқуқига эга. Бу Фуқаролик кодексининг 68-бобида берилган.

Бундай ҳолатларда уй олди-сотди шартномаси эътиборга олинмайди, яъни аҳамиятга эга эмас.

Саволларга ҳуқуқшунос С. НИЁЗОВА жавоб берди.

Мамлакатимизда хорижий инвестицияларни жалб этиш, улар учун янада қулай шарт-шароит яратиш, ишончли ҳуқуқий ҳимоя қилиш юзасидан кўрилган аниқ чора-тадбирлар салмоқли натижалар бермоқда.

Ҳозирги пайтда хорижий инвестицияларни жалб қилган ҳолда фаолият юритаётган қўшма корхоналар сони тобора кўпайиб, улар ишлаб чиқараётган товарлар нафақат ўзимизда, балки чет элларда ҳам харидоргир бўлиб бормоқда. Аммо айрим ваколатли идораларнинг ўз ҳуқуқларини рўкач қилиб, қонун ҳужжатларини нотўғри қўллаши натижасида баъзи корхоналар йўлида сунъий тўсиқлар юзага келаётгани ҳам айни ҳақиқат.

ЧИППАККА ЧИҚҚАН ДАЛОЛАТНОМА

Шу боис Вазирлар Маҳкамасининг **"Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни ҳуқуқий ҳимоя қилишни кучайтиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"**ги қарори қабул қилиниб, унга мувофиқ Адлия вазирлигига хорижий инвесторларни ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарни ҳуқуқий ҳимоя қилишни таъминлаш вазифаси юклатилди.

Ҳозирги кунда Адлия вазирлигининг ҳудудий бошқармалари томонидан хорижий инвесторлар ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида кўплаб ишлар амалга оширилмоқда. Қуйидаги мисол ана шу ҳақда.

Ўзбек — Америка "NEFTEGAZTRANS" қўшма корхонаси бош директори М.Мурталибовнинг Адлия вазирлигига йўллаган шикоят аризасида шундай жумлалар битилган: "Ўзбек-Америка "NEFTEGAZTRANS" қўшма корхонаси 1996 йилдан буён юртимизда муваффақиятли фаолият юритиб келмоқда. 2001 йилда қўшма корхона томонидан Тошкент, Самарқанд шаҳарларида, шунингдек, бошқа минтақаларда қурилаётган автомат газ ёқилғи қуйиш шаҳобчалари учун чет элдан технологик қурилмалар олиб келинган эди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 3 августдаги 2065-сонли Фармонида кўзда тутилган имтиёзга мувофиқ қурилмалар қўшимча қиймат солиғидан озод этилганди.

Бироқ 2004 йил 21 апрел куни 2-сонли Божхона постидан олинган хабарномада Давлат Божхона қўмитасининг назорат-тафтиш бошқармаси томонидан 2004 йил 14 апрелда ўтказилган тафтиш далолатномасига кўра мазкур товар (2001 йил олиб келинган) солиққа тортилиши маълум қилинди. Божхона ходимларининг бизга берган оғзаки тушунтиришига қараганда, мазкур товар тафтиш чоғида технологик қурилма сифатида тан олинмаган.

Ушбу масалани қайта кўриб чиқишни илтимос қилиб, 2004 йил 4-майда 305-сонли хат билан Давлат Божхона қўмитасига мурожаат қилдик. Афсуски, 2004 йил 14 майда рад жавоби ёзилган 05-1\26-01909ХК-сонли хат олдик. Бундан ташқари, 2005 йил 27 январ куни Божхона қўмитасининг 249-сонли «инкасса» талабномасига мувофиқ "NEFTEGAZ-TRANS" қўшма корхонаси ҳисоб рақамидан 2001 йилдаги товар учун акцептсиз тарзда 3.163.704 сўм қўшимча қиймат солиғи ундириб олинди.

Биз корхонамиздан ундирилган ушбу маблағни ноқонуний, деб ҳисоблаймиз. Чунки 2001 йилда берилган имтиёзлардан тўғри фойдаланганмиз ва буни далиллар билан исботлаб беришимиз мумкин. Қонунбузилиш ҳолатига аслида биз эмас, балки божхона идораси йўл қўймоқда.Ушбу масалани қонуний ҳал қилиб берасиз деган, умиддамиз".

Тошкент шаҳар адлия бошқармаси томонидан аризада келтирилган далиллар синчиклаб ўрганиб чиқилди. Маълум бўлишича, "Нефтегазтранс" транс-порт"экспедиторлик компанияси 26\29.10.01.\003007-рақамли божхона юк деклорациясига асосан 2001 йилда қурилаётган АГЁКШ ларга ўрнатишга мўлжалланган "FAS-230" русумли электрон қўш ёқилғи қуйиш колонкасига эга бўлган газ ёқилғиси қуйиш станциялари модулини ўз ичига олган технологик қурилмаларини мамлакатимизга олиб келган.

"Товар бозорларида рақобатни ривожлантириш ва монополчилик фаолиятини қисқартириш тўғрисида"ги қонуннинг 3-моддаси талабларига мувофиқ "АГЁКШ"ларида кўрсатилаётган хизматлар товар ҳиосбланади. Демак, улар ўз-ўзидан халқ истеъмоли товарларини ишлаб чиқарувчиларга айланади. Шундан келиб чиқиб, ёқилғи қуйиш станцияларини жиҳозлаш учун олиб келинган технологик қурилмалар қонун билан кафолатланган имтиёзлар асосида божхона томонидан ҳужжатлаштирилиши лозим.

Бундан ташқари, **"Меъёрий ҳуқуқий актлар тўғрисида"**ги қонуннинг 14-моддаси талабларидан келиб чиқиб айтадиган бўлсак, божхона идоралари томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 3 августдаги 2065-сонли Фармони нотўғри талқин қилинган. Айни пайтда Солиқ кодексининг 71-моддаси 46-бандини қўллаш меъёрлари ҳам бузилган.

Шу ўринда мазкур ҳужжатларни божхонадагилар билмасмиди, деган савол туғилади. Албатта, билишади ва билишлари шарт. Бироқ бу борада эътиборсизлик ва бирёқлама ёндашиш панд берди.

Dakki

Агар божхона мутасаддилари 2001 йил инвестиция дастурининг тасдиқланган адресли рўйхати, ўз эҳтиёжлари учун импорт қилинган маҳсулот сертификати, банк вакиллиги маълумотномаси каби ҳужжатларни синчиклаб кўздан кечиришганда эди, қўшма корхона маъмуриятининг мурожаати қуруқ гап эмаслиги ўз-ўзидан ойдинлашарди. Қолаверса, Давлат Божхона қўмитаси назорат-тафтиш бошқармасининг 2004 йил 14 апрелдаги далолатномасига асосланган ҳолда "инкасса" талабномасини қўйиш **"Ўзбекистон Республикасида нақд пулсизлик ҳисоб-китоб қилиш тўғрисида"**ги Низомнинг 42-44-бандларига зиддир.

Юқоридагиларни ҳисобга олиб, Тошкент шаҳар адлия бошқармаси "Нефтегазтранс" қўшма корхонаси манфаатларини кўзлаб, Тошкент шаҳар хўжалик судига 2005 йил 5 мартда 15/1-118-228/05-рақамли даъво аризаси киритди. Ушбу даъво аризаси Тошкент шаҳар хўжалик суди томонидан шу йилнинг 4 апрел куни кўриб чиқилиб, қаноатлантирилди. Суд қарорига кўра Давлат Божхона қўмитасининг Тошкент шаҳар бошқармаси томонидан 2005 йил 27 январ 249-рақами билан 3.163.700 сўмга қўйилган "инкасса" талабномасини ижро этишга нолойиқ деб топилди.

Халқимизда "Санамай саккиз дема", деган ибратли мақол бор. Унга амал қилиш-қилмаслик ҳар кимнинг ўзига боғлиқ. Аммо қонунга итоат этиш барча учун мажбурий. Акс ҳолда улар ҳам баён этилгани сингари ноқулай аҳволга тушиб қолиш ҳеч гап эмас.

Рустам САИДБЕКОВ,
ҳуқуқшунос
Рустам ХУДОЙҚУЛ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Huquqiy ma`rifat

Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида вужудга келаётган иқтисодий муносабатларни тартибга солиш ҳамда шартнома интизомини мустаҳкамлашда "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонун муҳим аҳамиятга эга. Айниқса, шартномалар тузиш тажрибасига етарлича эга бўлмаган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи хўжалик субъектларининг иқтисодий алоқаларини мустаҳкамлаш, турли хил таъминотчи, тайёрловчи, хизмат кўрсатувчи корхона ва ташкилотлар билан шартномавий муносабатларда уларнинг ҳуқуқ ҳамда манфаатларини ҳимоя қилишда ушбу қонун беқиёс ўрин тутади.

ШАРТНОМА ТУЗИШ

у ўзига хос масъулият талаб қилади

Шунга қарамай, кўпгина субъектлар ҳанузгача шартномавий муносабатларнинг моҳиятини етарли даражада тушуниб етмаяпти. Бунинг натижасида у ёки бу тараф томонидан шартнома бўйича ўз мажбуриятларини бажармаслик ёхуд лозим даражада бажармаслик ҳолатлари бўйича низолар келиб чиқмоқда.

Хўжалик судлари амалиётида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи хўжалик субъектлари билан айрим хизмат кўрсатувчи ташкилотлар ўртасидаги низоларни ҳал этишда икки ўртада тузилган шартномаларда айнан шундай муаммолар мавжуд экани кўзга ташланади.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, мазкур хўжалик субъектлари ўртасида низоларнинг келиб чиқишига аксарият ҳолларда шартномаларни тузишда қонун талабларига қатъий риоя қилмаслик ва унда ҳар бир тараф ўз эрки ҳамда ихтиёрини тўлиқ ифода эта олган ҳолда шартнома шартларини аниқ қилиб кўрсатмаслик каби ҳолатлар сабаб бўлган.

Бунинг устига бундай ҳолатнинг мавжудлиги судда ишни кўришнинг чўзилиб кетишига олиб келмоқда. Чунончи, суд шартномада томонларнинг мажбуриятлари аниқ кўрсатилмаган ҳолатда низони тўғри ҳал этиши учун томонларнинг важларини ҳар томонлама текширишга, керак бўлса, бажарилган ишларнинг ҳажми ва қийматини жойига чиқиб ёхуд мутахассис ёрдамида аниқлашга мажбур. Шундан кейингина иш ҳолатларига тўғри баҳо берган ҳолда бир тўхтамга келиши лозим. Агар ҳар бир томон шартнома тузишда бажарилиши лозим бўлган ишларнинг ҳажми, унинг баҳоси, ўлчов бирлиги, муддатлари, томонларнинг жавобгарлик масаласи ва бошқа шартларни аниқ кўрсатса, бундай шартнома бўйича камдан кам ҳолатларда низо келиб чиқади. Мабодо шундай низо келиб чиққан тақдирда ҳам уни тезда ҳал этиш мумкин.

Мисол учун айтадиган бўлсак, "Ширин" хусусий фирмаси хўжалик судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, фирма билан "Тошкент" ширкат хўжалиги ўртасида 2003 йил 6 апрелда 10-сонли хўжаликдаги ички зовурларни тозалаш ва уларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тўғрисида шартнома тузилгани, ушбу шартномага асосан фирма ширкат хўжалиги ҳудудидаги ички зовурларни тозалаш мажбуриятини олгани, хўжалик эса бажарилган ишлар учун уч кундан кечиктирмасдан тўловни амалга ошириши лозимлиги, лекин жавобгар иш ҳақини ўз вақтида тўламаганини кўрсатиб, ундан 2.115.000 сўм асосий қарз, 1.057.500 сўм жарима ва 1.500.000 сўмлик кўрилган зарар — жами 4.672.500 сўмни ундиришни сўраган.

Даъво аризаси мазмунига кўра, даъвогар "Ширин" хусусий фирмаси томонидан жами 2820 метр ички зовурлар қазилган ва шартномага асосан қазилган ҳар бир погон метр учун 750 сўмдан иш ҳақи ҳисобланиб, бажарилган ишларнинг умумий қиймати 2.115.000 сўмни ташкил этган. Жавобгар бунга ўз эътирозини билдириб, даъвогар томонидан шартнома шартлари тўлиқ бажарилмаганини баён қилган. Бундан ташқари, суд мажлисида сўралганда зовур ҳам ариқлар чала тозаланганини, зовурнинг эни бир жойда 2,5 метрни, яна бир жойда эса 1,5 метрни ташкил қилишини, зовурларни қазишда уларнинг чуқурлигига эътибор берилмаганини билдиришган.

Ишнинг ҳақиқий ҳолатини аниқлаш мақсадида суд сайёр суд мажлисига мутахассисларни жалб этиб, қазилган ҳар бир зовурларнинг узунлиги ва эни ўлчаб чиқилганда, даъвогарнинг ҳисоб-китоби ишнинг асл ҳолатига тўғри келмаслиги ва зовурларнинг жами узунлиги 1529 метр эканини аниқлади.

Бажарилган ишларнинг ҳажми ва қийматини аниқлаш қандай меъёрий ҳуқуқий ҳужжатлар асосида тартибга солинишини сўраб, суд томонидан берилган сўровномага Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг Ирригация тизимларидан фойдаланиш бошқармаси томонидан йўлланган жавобда ҳам бирон-бир тайинли гап айтилмагани ушбу соҳа бўйича амалдаги меъёрий ҳужжатларнинг қайта кўриб чиқилишини тақозо этади.

Мазкур иш бўйича анча вақт давом этган суд жараёни даъвогарнинг даъво талабларини қисман қаноатлантириш билан якун топди. Лекин масаланинг асл моҳиятига ҳуқуқий жиҳатдан баҳо берадиган бўлсак, юқорида зикр этилган шартномада даъвогарнинг мажбуриятлари тўлиқ кўрсатилмаганини қайд этиш жоиз. Чунки шартнома матнидан хизмат кўрсатувчи ташкилот қайси контурда жойлашган ариқ ёки зовурларни тозалаши ёхуд қазиши лозимлигини умуман англаб бўлмайди. Бундан ташқари, тозаланиши ёки қазилиши лозим бўлган ариқ-зовурларнинг кенглиги, чуқурлиги, уларнинг қай бири қандай чуқурликда ва кенгликда қазилиши шартномада кўрсатилмаган. Ваҳоланки, ширкат хўжалигида жойлашган ариқ-зовурларнинг кенглиги ва чуқурлиги турлича бўлиб, уларни тозалаш ва қазиш учун турли ҳажмда меҳнат сарфланади.

Агар ушбу ишлар учун сарф қилинадиган меҳнат, ёқилғи ва техник хизматлар назарда тутиладиган бўлса, албатта, бажарилган ишлар ҳисоб-китобини юритиш ҳар икки тараф учун ҳам муҳим аҳамият касб этиши табиий.

"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонун талабларига биноан шартномада шартнома предмети, етказиб бериладиган товарларнинг (ишнинг, хизматнинг) миқдори, сифати, ассортименти ва баҳоси, шартноманинг бажарилиш муддатлари, ҳисоб-китоб қилиш тартиби, тарафларнинг мажбуриятлари, шартнома мажбуриятлари бажарилмаган ёки лозим даражада бажарилмаганда тарафларнинг жавобгарлиги, низоларни ҳал этиш тартиби ҳамда тарафларнинг реквизитлари, шартнома тузилган сана ва жойи, шунингдек, бундай турдаги шартномалар учун қонун ҳужжатларида белгиланган ёки тарафларнинг бирининг аризасига кўра келишиб олиниши лозим бўлган бошқа муҳим шартлар ўз аксини топиши шарт.

Афсуски, айрим хўжалик раҳбарлари томонидан шартномаларни тузишда қонун талабининг ана шу ҳолатларига етарли даражада эътибор берилмаётгани хўжалик субъектларининг иқтисодий самарасини пасайтирмоқда.

Иқтисодий самарадорликни кўзлаган ҳар бир хўжалик раҳбари, авваламбор, шартномаларини тузишда фойдаланиши керак бўлган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга эга бўлиши ва уларни тўғри татбиқ эта олиши лозим. Бундан ташқари, бу борада юридик хизматдан самарали фойдаланиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, шартнома тузиш маданиятини, шартномалар маданиятини бутунлай янги поғонага кўтаришимиз керак. Бунинг учун авваламбор, тарафлар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларни тартибга солувчи қонунлар ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар мукаммал даражада ишлаб чиқилган бўлиши ҳамда уларнинг ижроси таъминланиши зарур.

Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, ҳанузгача айрим тармоқлар бўйича хўжалик механизмини юритишнинг қонун-қоидалари, тартиблари ва меъёрлари тўлиқ ишлаб чиқилмагани тарафлар ўртасида шартнома шартларини белгилашда муайян қийинчиликларни юзага келтириш билан бирга хўжалик судлари томонидан шу турдаги низоларни ҳал этишда бир қатор муаммоларнинг келиб чиқишига сабаб бўлмоқда.

Масалан, "Субоқава" ишлаб чиқариш бирлашмаси даъво аризаси билан судга мурожаат қилиб, ҳиссадорлик бирлашмасидан 24.024.196 сўм асосий қарз ва 10.724.875 сўм устама ундиришни сўраган.

Иш ҳолатларига кўра даъвогар билан жавобгар — истеъмолчи ўртасида ичимлик суви узатиш ва оқава қабул қилиш бўйича шартнома тузилган. Ушбу шартномада асосан таъминотчи мижозга хўжалик ичимлик сувини шартномада белгиланган миқдорда ва санитария меъёрлари асосида етказиб бериш, мижоз эса ойлик истеъмол суви ва оқава учун ҳақ тўлаши мажбуриятини олган. Даъвогар ўз мажбуриятини бажариб, жавобгарга 164 170 куб метр етказиб берилган ичимлик сув учун 110 сўмдан, 2003 йил 17 сентябрдан 160 сўмдан ва оқава учун 105 сўмдан, 2003 йил 17 сентябрдан 160 сўмдан хизмат ҳақи белгиланган. Шунда 13.639.220 сўмлик ичимлик суви етказиб берилган бўлиб, оқава сув қабул қилиб олингани ҳисоб-китоби бўйича 9.377.785 сўмни ташкил қилган. Бироқ даъвогар суд мажлиси жараёнида оқава сувларни 80 фоиз қабул қилиб олганини, 20 фоиздан воз кечганини баён қилган.

Жавобгар даъвога нисбатан эътироз билдириб, ичимлик суви қабул қилиб олинадиган ва оқава сув кетадиган қувурларни кўздан кечирганини, шунда корхонада атроф-муҳит, гулзор суғорилганини, шунингдек, шахтада тез-тез бўлиб турадиган ёнғинни ўчириш учун кўп миқдорда сув ишлатилгани, ҳатто баъзида сув билан ўчириш имконияти бўлмаганда шахта тепаси тешилиб кучли сув босими билан ўчириш ҳолатлари бўлгани ва шулардан келиб чиққан ҳолда етказиб берилган сувнинг 100 фоиз канализацияга кетмаслигини баён қилган.

Бундан ташқари, пол ва деворларни ювиш учун 1 метрга 208 литр сув кетишини, уларнинг ҳаммасини ҳисоблаб чиққанда оқава сув учун 80 фоиз эмас, балки 65 фоиз канализацияга, қолган 35 фоиз оқава сув юқорида қайд этилган мақсадларда ишлатилиб, канализацияга келиб тушмаслигини кўрсатган.

Гарчан даъво қисман қаноатлантирилган бўлса-да, суд томонидан ишда мавжуд бўлган ҳужжатлар кўздан кечирилганда, томонлар ўртасида тузилган шартномада ичимлик суви ва оқава сувлар меъёри, таърифи бир бандда кўрсатилган бўлиб, ичимлик суви узатиш қандай асосларга кўра ҳисоблаб чиқилиши ва оқава сувлар қандай ҳисобланиши, уларга қандай тарифлар қўлланиши умуман кўрсатилмаган.

Ушбу ҳолатга таъминотчи ҳам, истеъмолчи ҳам эътибор бермаган. Масаланинг асл моҳиятига эътибор бериб қарайдиган бўлсак, ҳозиргача ичимлик суви узатиш ва оқава сувлар бўйича алоҳида меъёрлар ишлаб чиқилмагани, тарафлар ўртасида бир томондан асосли, иккинчи тарафдан эса сунъий низоларни келтириб чиқармоқда.

Баён этилган ҳолатлар хўжалик субъектлари ўртасидаги шартномавий муносабатларни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни янада такомиллаштиришни, хўжалик раҳбарлари эса шартномалар тузиш пайтида уларнинг мазмунига эътибор бериб қарашини, бунда амалдаги қонун ҳужжатларидан ва юридик хизматдан оқилона фойдаланишини тақозо этади.

Шоназар БЕРДИЕВ,
юридик фанлари номзоди

Jamiyatimiz maqsadi

Мамлакатимизда аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш устувор масалалардан бири саналади. Ҳозирги пайтда 3 миллион нафарга яқин юртдошларимизнинг турли пенсия маблағлари билан таъминлангани бу борадаги ишларнинг нечоғлик даражада ташкил этилганини кўрсатувчи ёрқин мисолдир.

ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ

юртдошларимиз манфаатига хизмат қилмоқда

Аҳамиятли жиҳати шундаки, мамлакатимизда ижтимоий таъминот барчага тенг қўлланилади. Бошқача айтганда, ирқи, жинси, тили ва бошқа фарқларидан қатъи назар, барча фуқаролар ижтимоий таъминотнинг муайян шаклидан фойдаланишга ҳақлидир. Бу ҳуқуқ Бош қомусимиз бўлган Конституция ва қонунларда тўлиқ кафолатланган. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш жоизки, ижтимоий таъминот ёлланиб ишловчи ходимнинг ўзига ҳам, унинг ёрдамга муҳтож оила аъзоларига ҳам кўрсатилади.

Ижтимоий таъминот беришнинг асосий мақсади шундан иборатки, у инсоннинг турмуш кечириши учун етарли бўлган бирламчи шарт-шароитни юзага келтириши лозим. Ушбу мезон аҳолига бериладиган ижтимоий тўловлар миқдори турмуш кечиришнинг энг паст даражасидан кам бўлмаслигини тақозо этади. Бу эса, ўз навбатида, ижтимоий таъминот шаклларининг турли-туман бўлишига асос яратади. Пенсияларнинг хилма-хил турларда тўланиши, турфа ижтимоий ёрдамлар кўрсатилиши ҳамда имтиёзлар берилиши шулар жумласидандир.

Шу билан бирга амалиётда ижтимоий таъминот табақаланган ҳолда амалга оширилади. Чунки иш стажи миқдори, ишнинг оғир ёки ноқулайлиги, меҳнат қилинган жой ва шароит, шахснинг субъектив хусусияти (ёши, жинси, саломатлиги аҳволи, фарзандларининг бор ёки йўқлиги ва бошқалар) ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқининг юзага келиши ҳамда амалга оширилишида эътиборга сазовор ҳолатлар сифатида баҳоланади. Бундай асослар қонунчиликда махсус белгилаб қўйилган.

Бундан ташқари, қонунчиликда ижтимоий таъминотни амалга оширишда давлат маблағлари билан бир қаторда корхоналар, жамоат фондлари, хайрия ташкилотлари, фуқаролар маблағларидан ҳам кенг фойдаланиш мумкинлиги ўз ифодасини топган. Зеро, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш барча имкониятлардан, шу жумладан, бюджетдан ташқарида маблағларидан ҳам кенг фойдаланишни талаб этади. Акс ҳолда ижтимоий таъминот аҳолининг барча тоифаларини қамраб олиши мушкул. Ана шу зарурат ижтимоий таъминотнинг амалга оширилишида жамоатчилик ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идораларини бевосита иштирок этишга ундайди. Бинобарин, фуқаролик ва эркин демократик ҳуқуқий жамият барпо этиш учун давлат ўз вазифаларини аста-секин нодавлат тузилмалар зиммасига ўтказиб бориши зарур. Ҳозирги пайтда ижтимоий таъминотнинг муайян турлари фуқаролар йиғинлари, маҳалла қўмиталари орқали амалга оширилаётгани бунинг исботидир.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг туб мақсади инсон манфаатларини ҳимоя этишга қаратилган. Буни аҳолини ижтимоий таъминот билан таъминлаш соҳасида ҳам яққол кўриш мумкин.

Нодир ЖУМАНИЁЗОВ,
Фаррух ЖАЛОЛОВ

Qilmish-qidirmish

Айни кунларда қишлоқ хўжалигида эртанги ҳосил тақдири ечиладиган долзарб палла давом этяпти. Минерал ўғитлардан меъёрида фойдаланиш мана шу имконнинг тўлиқ амалга ошишига, далаларда мўл-кўл ҳосил тўпланишига пухта замин яратади. Аммо баъзан бу ҳақиқатни кўр-кўрона тан олмаслик, шахсий манфаатдорлик йўлида ўзгалар мулкига кўз олайтириш, уни талон-тарож қилиш ҳоллари учраб қолмоқдаки, бугун айнан шу хусусда сўз юритмоқчимиз.

НАФСГА АЛДАНГАНЛАР

ХИЁНАТ

"Ширкат хўжалигига тегишли бўлган минерал ўғитларни сотиш ва талон-тарож қилиш жиноят эканлигини биламан. Мен бу ишларни пул зарур бўлгандан қилдим. Бу кўрсатмаларни виждоним қийналганидан ихтиёрий равишда бераяпман".

Мазкур жумлалар Қорақалпоғистон Республикаси, Тўрткўл туманидаги А.Дурдиев номидаги ширкат хўжалигининг минерал ўғитлар омбори мудири Нурмурод Матқиличевнинг судга берган кўрсатмасидан олинди. Бир қарашда силлиққина ёзилган дастхатдан бирор-бир хато ёхуд мужмаллик топиш қийин. Лекин масаланинг мазмун-моҳиятига чуқурроқ эътибор берсангиз, саволлар тўпи миянгизда ғужғон ўйнайди. Масалан, пулга зарурлик туфайли ширкат хўжалиги ҳисобидаги минерал ўғитларни ўз фойдасига пуллаш мумкинми? Виждони қийналувчи киши ўзгалар мулкини елга совурадими?

Бу саволларга мукаммалроқ жавоб қайтариш учун гапни бироз олдиндан бошлашга тўғри келади.

Нурмурод Матқиличев 2000 йилнинг 18 декабридан А.Дурдиев номидаги ширкат хўжалигининг минерал ўғитлар омбори мудирлигига тайинланади. Буйруқни қўлига олиши ҳамон кайфияти тоғ қадар кўтарилди. Бундай «ёғли» жойга етишишнинг ўзи бўладими? Бахт қуши ҳар кимнинг бошига бир марта қўнади. Гап уни учириб юбормасликда. "Ҳа-ҳа, — деди Нурмурод ўзича қувониб. — Учирмаслик керак! Энди ошиғинг олчи бўлади, давринг келди. Қани, пардани юқоридан ол!.."

Нурмурод шу кўйи пардани баланддан олди. Қўлида нақд пули борми, кимсан демасдан, омбордаги мўл-кўл доридан орқалатиб юбораверди. Шу тариқа қисқа фурсат ичида ширкат хўжалигининг умумий бойлиги ҳисобланган 145 килограмм аммиак селитраси, 1003 килограмм аммофос, 9770 килограмм сув фосфат, жами 1.717.840 сўмлик 25333 килограмм минерал ўғитлар гумдон қилинди. Аммо бузоқнинг югургани сомонхонагача деганларидек, ҳаромдан хазар қилмаган омбор мудирининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари узоққа бормади: Нурмурод Матқиличевнинг қинғирлик йўли ширкат хўжалигида молиявий хўжалик фаолияти юзасидан ўтказилган аудиторлик текширув жараёнида фош этилди.

Нурмурод Матқиличев тергов давомида ўз жиноий қилмишларига иқрор бўлди. Ширкат хўжалигига етказилган катта миқдордаги моддий зарар тўлиқ қопланди.

Шу ўринда барибир, ҳақли савол туғилади: Нурмурод Матқиличев ушбу жиноятни содир этмаслиги ҳам мумкинмиди?

Албатта, оғриқли бу саволга ижобий жавоб қайтариш қийин эмас. Фақат бунинг учун Нурмуроддан виждон покизалиги талаб қилинади. Афсуски, у умрнинг ўрта йўлида жиноят кўчасига қадам қўйди. Ҳалоллик, покдомонлик тушунчаларини ҳаром луқмага алмашиб, оилада камолга етаётган беш нафар фарзандини ҳам бу ошга шерик қилди. Одамларга яхшилик қилиш, виждон азоби хусусида қуруқ лоф ургандан кўра, бу амалларга жиндак амал қилиш минг бор афзал эканлигини англаб етмади.

Иккинчидан, Нурмурод Матқиличевнинг теварак-атрофидагилар ўз кўз ўнгиларида юз бераётган жиноий қилмишга бефарқ қарашди. Хусусан, ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Дурдиниёз Холниёзовнинг очиқ тан олишича, раҳбарлик ишидаги масъулиятсизлик оқибатида хўжаликда кўплаб қонунбузарлик ҳолатларига йўл қўйилган. Нурмурод Матқиличев минерал ўғитлар омбори мудирлигига тайинланиш пайтида унга моддий жавобгарлик бўйича етарлича тушунчалар берилмаган. Хўжалик бошқаруви раиси Дурдиниёз Холниёзов, бош ҳисобчи Алланур Қиличев, минерал ўғитлар таъминотчиси Алламурод Омонов тергов ва суд жараёнида қуруқ гапдонлик қилиш ўрнига Нурмурод Матқиличевга олдиндан тўғри йўл-йўриқлар кўрсатиб келишганида, эҳтимол, бу жиноят содир қилинмаган бўларди.

СЕМИЗЛИКНИ ҚЎЙ КЎТАРАДИ

Ёқуббой Сетимов 1989 йилдан 2000 йилгача тумандаги Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалигида шофёр ва таъминотчи лавозимларида хизмат қилган. 2000 йилнинг 1 ноябридан ёнилғи-мойлаш таъминотчиси вазифасига тайинланган.

Ёқуббой Сетимов шу тариқа ширкат хўжалигини ёнилғи-мойлаш материаллари билан таъминлаб келди. Аммо шайтон васвасасига учган Ёқуббой кейинги йилларда нафсига эрк бериб, инсоф-диёнатни унутди. У ҳар сафар ўғли Полвонбой Сетимов бошқарувида бўлган "ГАЗ-52" автомашинасида Тўрткўл нефт маҳсулотлари базасидан дизел ёнилғисини олиб қайтаркан, Полвонбойни ҳам жиноят сари етаклаб, машинадан 50-100 литр ёнилғи мойи ўмариб қолишни одат тусига айлантирди. Текширувлар чоғида эсанкираб қолмаслиги учун ўғирланган мой ўрнини сув билан тўлдиришни ҳам унутмади. Тома-тома кўл бўлганидек, мисқоллаб йиғилган ёнилғи миқдори кун, ой сайин орта борди. Дизел ёнилғиси ҳажми 2220 литрга етгач, "устамон" таъминотчи уни "Тўрткўлсувқурилиш" корхонасига қарашли мой ташувчи машинада ширкат хўжалиги омборхонасига бекитиб қўйиб, сотиш учун қулай фурсатни пойлай бошлади.

Нафс бандасига айланган Ёқуббой Сетимов бу билан чекланиб қолмасдан навбатдаги жиноятга қўл урди. Ўғли Полвонбой бошқарувидаги машина мойхонасини 2226 литр миқдоридаги дизел ёнилғиси билан тўлатиб, Тўрткўл нефт маҳсулотлари базасидан ташқарига чиқувди ҳамки, иттифоқо, "Ҳусан бобо" савдо ишлаб чиқариш корхонасига қарашли автомобилларга ёнилғи қуйиш шаҳобчасида оператор бўлиб хизмат қилувчи таниши Мақсуд Қурбонбоевни учратиб қолди ва дизел ёнилғисини осонгина унга пуллади.

Полвонбой отаси ҳамроҳлигида рулни Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалиги ҳудудидан ўтувчи катта йўл ёқасида жойлашган АЁҚШ томон бурди. Бурди-ю, бироқ машинани ёнилғидан бўшатиб улгурмади: ота-ўғил туман прокуратураси ҳузуридаги солиқ ва валютага оид жиноятларга қарши курашиш бўлими ходимлари томонидан жиноят устида ушланди...

Дўппи бошга тор келган пайтда одам минг хил хаёлга боради. Шошган ўрдак ҳам боши, ҳам думи билан шўнғийди, деганлари ҳам бор гап. Шу каби Ёқуббой ҳам ширкат хўжалигига 729.144 сўмлик моддий зарар етказгани, бу пулни рўзғорига ишлатмоқчи эканлигини эътироф эта туриб, сувдан қуруқ чиқмоқчи бўлди. Аммо адолат тамойилларига асосланган давлатимиз қонунчилиги олдида ҳийла-найранг йўли ўтмади.

Семизликни қўй кўтаради, дейишади. Шунга ўхшаш Ёқуббой Сетимов ширкат хўжалигида ўзига ишониб топширилган юксак лавозимни кўтара олмади ва ўз жиноий қилмишлари учун суд олдида жавоб берди.

* * *

Тилсимот эшиги очилиб, хазинага дуч келинган чоғда ҳам, нафсни тия билмоқ олижанобликдир. Бу хусусда муқаддас китобларда шундай ёзилган: **"Жувонмардликнинг такомиллашгани шундай бўладики, у ўз молини ўзиники, бошқанинг молини бошқаники деб билади. Халқ молидан таъма қилмайди".** Ўйлаймизки, бу фикр ўзгалар мулкига кўз олайтирувчи баднафс кимсаларга яхши сабоқ бўлади.

Жумамурод ҲАЙИТБОЕВ,
Фарҳод РАЗЗОҚОВ

Yoshlar ovozi

Мамлакатимизда ёшларнинг миллат келажаги дея эътироф этилиши замирида жуда катта маъно-мазмун мужассам. Бу ёшларга давлат сиёсати даражасида эътибор берилаётганидан ёрқин далолатидир. Чунки ҳар жиҳатдан баркамол авлоднинг ўсиб-улғайишига замин ҳозирлаган миллатнинг эртанги куни ёруғ бўлади. Асосий қонунимиз бўлмиш конституциямизнинг кириш қисмида "Ўзбекистон халқи ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги юксак масъулиятини англаган ҳолда" деган қоида ўз аксини топган.

МУНОСИБ ВОРИСЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Шу боис миллат бардавомлигини таъминлаш мақсадида амалга оширилаётган ишларга биз — ёшлар аъло ўқиш ва кенг кўламли меҳнатимиз билан ҳисса қўшишимиз лозим. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, **биз ҳеч кимдан кам эмасмиз ва ҳеч кимдан кам бўлмаймиз ҳам.**

Бугун юртимизда ёшларга яратилаётган шароит ва кенг имконият ўз навбатида уларга масъулият ҳам юклайди. Чунки шахс учун барча нарса муҳайё этилса-ю, унинг ўзи бу имкониятлардан тўлиқ фойдаланмаса ёки уларнинг қадрига етмаса, табиийки, у ҳеч қандай натижа бермайди.

Муносиб ворис бўлишнинг ҳам ўз талаблари бор. Ушбу талаблар интеллектуал салоҳиятимиз билан чамбарчас боғлиқ. Биз қанчалик ўз устимизда кўп ишласак, шунчалик яхши мутахассис бўлиб етишамиз. Замон талабларига жавоб берадиган мутахассислар юртимиз равнақи учун ниҳоятда зарур. Олдимизда турган вазифаларни янада аниқлаштирадиган бўлсак, яхши ўқиш, бирор-бир касбни мукаммал ўрганиш асосий мақсадимиздир.

Қонунларимиз манбаи саналмиш конституциямизда қайд этилганидек, **мамлакатимизни ҳимоя қилиш унинг ҳар бир фуқаронинг бурчидир.**

Бу фақат қўлига қурол олиб ҳимоя қилиш эмас, балки ўзининг кундалик ҳаётидаги ибратли амали билан давлатга фойда келтириш дегани ҳамдир.

Бугун биз, ёшларнинг олдимизга даврнинг ўзи муҳим талабларини қўяётганини ҳам айтиб ўтиш жоиз. Бу биринчи ўринда хорижий тилларни ўрганиш, компьютер техникасини яхши ўзлаштириш, муайян спорт тури билан мунтазам шуғулланиш, халқимиз тарихидан яхши хабардор бўлиш, миллий урф-одат ва анъаналаримизни чуқур англаш каби талаблар билан боғлиқ. Ана шундагина буюк аждодларимизга муносиб ворис бўла оламиз.

Афсуски, айрим тенгдошларимиз ҳали буни тўғри тушуниб етишаётгани йўқ. Жумладан, бурч ва масъулиятни унутиб қўйиб, жиноят йўлига кириб қолган, бошқача айтганда, бебаҳо умрини елга совураётган айрим ёшлар ҳаётда учраб туради. Бундай ҳолатнинг вужудга келишига асосий сабаб тўқликка шўхлик эмасми?! Бунинг натижасида турли хил келишмовчиликлар, жиноят ва салбий оқибатлар келиб чиқади.

Шу ўринда кўнглимдаги бир фикрни айтмоқчиман: тарихда ҳеч қачон ёшларга бугунги кундаги сингари илм олиши, ўз имконияти ва салоҳиятини рўёбга чиқариш учун имконият ва шарт-шароит яратиб берилмаган. Энг асосийси, биз ёшларга эртанги кун эгалари деб қаралмоқда. Бу қараш замирида халқимизнинг бугунги куни ва келажагига дахлдор катта маъно мужассам.

Бунинг учун биз ёшлар яратилган имкониятлардан шундай оқилона фойдаланишимиз керакки, орадан йиллар ўтгач, «Шу ишни нега амалга оширмадим», дея афсусланишга ўрин қолмасин. Чунки ҳозирги қилаётган ишимиз биздан кейинги авлод томонидан муносиб баҳоланади. Биз ҳам келажак авлод учун муносиб замин тайёрлашимиз лозим.

Хулоса ўрнида айтсак, бугун мустақил давлатимизда биз, ёшларга яратиб берилаётган имкониятларни қадрлаш ва унинг учун муносиб ворислар бўлиб етишишимиз учун ҳаракат қилишга барчамиз масъулмиз.

Аъзамжон САРАБЕКОВ,
талаба

Jahon tajribasi

Ҳозирги пайтда дунёнинг етмишга яқин давлати қонунчилигида ўлим жазоси бекор қилинган. Йигирмадан зиёд давлатлар қонунчилигида бу жазога таъқиқ қўйилган бўлиб, ўлим жазоси жиноят турига, субъектига, шунингдек, ижро этиш тартибига қараб бир-биридан фарқланади.

ТУГАЁТГАН ЖАЗО ТУРИ

Ҳозирги кунда дунёнинг 72 давлатида ўлим жазоси қўлланиладиган ёш 18, Болгария, Венгрия, Кубада 20, Грецияда 21, Парагвайда 22 ёш деб белгиланган. Зимбабве, Барбодосда 16 ёш, АҚШнинг 15 штатида ўртача 12-17 ёш деб кўрсатилган. АҚШнинг айрим штатларида, Жанубий Корея, Бирма, Судан, Ҳиндистон, Эрон, Малайзия каби давлатларда эса субъект ёши кўрсатилмаган. Жанубий Корея, Туркия, БАА, Индонезия, Ливан, Яман, Иордания, Монголия, Гватемала ва бошқа бир қатор давлатларда ўлим жазоси аёлларга нисбатан ҳам қўлланилиши назарда тутилган. АҚШнинг 12 штатида руҳий касалларга ҳам ўлим жазоси тайинланиши мумкин. Лесотто, Қувайт, Марокко, Қатар, Сурия, Мадагаскар, Чад, Чехия давлатларида ўлим жазосининг руҳий касалларга нисбатан қўлланилишини таъқиқлайдиган меъёрлар йўқ.

Ўлим жазоси энг кўп қўлланиладиган давлатлардан бири Хитой бўлиб, 1981 йилгача бу давлатда ўлим жазоси қасддан одам ўлдириш, ўғирлик, номусга тегиш каби жиноятлар учун назарда тутилган бўлса, кейинчалик жазонинг қўлланиш доираси янада кенгайтирилиб, порахўрлик, камомад йўли билан талон-тарож қилиш, қўшмачилик, наркотик моддалар савдоси билан ғайриқонуний шуғулланиш жиноятлари учун ҳам қўлланилиши белгиланган.

Ҳозирда ўлим жазоси 73 та мамлакатда отиб ўлдириш орқали ижро этилади. Шунингдек, 58 та давлатда ўлим жазосига ҳукм этилганларни осиш кўзда тутилган, 5 та давлатда эса маҳкумни заҳарли модда билан укол қилиш, Конго, БАА ва Саудия Арабистонида бошни танасидан жудо этиш, АҚШда электр стул ва заҳарли газ орқали, Суданда хочга боғлаб ўлдириш усуллари қўлланилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ўлим жазосини қўллаш тарафдорлари уни бекор қилиш натижасида жиноятчилик кўпайиши мумкинлигини, шунингдек, жазо қилмишига яраша бўлиши лозимлигини, давлат жиноятчиларни бир умр боқишга мажбур эмаслигини уқтиришади. Назаримизда, ўлим жазосининг бекор қилиниши қуйидаги ҳолатлар билан изоҳланади.

Биринчидан, жазо маҳкумни ахлоқан тузатиш, унинг жиноий фаолиятини давом эттиришга тўсқинлик қилиш ҳамда маҳкум, шунингдек, бошқа шахслар такрор жиноят содир этишининг олдини олиш мақсадида қўлланилади. Ўлим жазосини қўллаш эса ушбу мақсадларга зид. Зотан, айрим ҳуқуқшунослар таъкидлаганидек, "Ўлим жазоси қайта тарбиялаш эмас, балки жазо воситасидир".

Иккинчидан, ўлим жазосининг бекор қилиниши ҳуқуқ тизимини янада демократлаштиришда муҳим босқич ҳисобланади. Зеро, инсонпарварлик тамойилига зид деб қаралаётган ўлим жазосининг амалда мавжудлиги демократия талабларига жавоб бермайди.

Учинчидан, энг оғир ва мудҳиш жиноятлардан ҳисобланадиган қасддан одам ўлдириш, терроризм жиноятларини содир этган шахсларга ўлим жазоси эмас, балки умрбод қамоқ жазосининг қўлланилиши айрим кишиларда бу жиноятчиларга енгиллик яратилади, деган фикрни туғдириши мумкин. Бироқ бизнингча, бир умрлик қамоқ жазоси ва виждон азоби ўлим жазосидан оғирроқ. Бунда инсонпарварлик тамойилига асосланган жазо чораси ўз мазмун-моҳиятини йўқотмайди.

Тўртинчидан, жиноятчини ўлим жазосига ҳукм қилаётган судлар томонидан хатога йўл қўйилмаслиги юз фоиз кафолатланмаган. Яъни, кўплаб давлатларда жиноятга алоқаси бўлмаган шахсларнинг ўлим жазосига ҳукм қилингани ва ҳукм ижро этилганини тасдиқловчи мисоллар кўплаб топилади.

Хуллас, ўлим жазосининг бекор қилиниши ва умрбод қамоқ жазоси билан алмаштирилиши инсон ҳаётининг олий қадрият сифатида эътироф этилаётганидан далолатдир.

Азизжон САФАРОВ,
Бахтиёр ЭРКАБОЕВ

Яқинда тилимизга давлат тили мақоми берилганига ҳам ўн беш йил тўлади. Тўғриси, ўтган йиллар мобайнида ҳукуматимиз томонидан она тилимизни том маънодаги давлат тилига айлантириш учун кўпдан-кўп маблағ сарфланиб, кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилди. Буни ҳаммамиз билиб, кўриб турибмиз. Лекин ҳамон айрим камчиликлар учрайдики, бехосдан "ҳай аттанг", деб юборганингни билмай қоласан киши. Мен бу ўринда ҳар бир инсоннинг ўзигагина боғлиқ бўлган бошқа бир ҳолат ҳақида фикр юритмоқчиман.

Muhokama uchun mavzu

"ЎЗИНГИЗНИ ҲУРМАТ ҚИЛАСИЗМИ?"

Албатта, бу ҳақда ҳар кимнинг ўз қарашлари бўлиши табиий. Шунинг учун ҳам газетхонлар менинг ушбу сўзларимни мулоҳаза сифатида қабул қилади, деган умиддаман.

Бундан анча илгари, олий ўқув юртида таълим олиб юрган пайтларимда имконим борича барча газета-журналларни олиб ўқишга ҳаракат қилардим. Лекин айрим пайтларда жуда мукаммал ёзилган мақолаларнинг остидаги "Атаджанов", "Арифходжаев", "Джураев", "Тахтаев"... ва шунга ўхшаш бир қатор фамилияларни кўриб ҳайрон қолар, тўғрироғи, таҳририятларда фаолият юритаётган журналистларнинг эътиборсизлигидан хафа бўлардим. Ахир, ўзбек тилида "Арифходжа" деган исм йўқ, демак, "Арифходжаев" деган фамилия ҳам бўлмаслиги керак-да! Тўғри, қачонлардир Орифхўжа деган чиройли исм кимдир томонидан «Арифходжа» деб ёзилган бўлиши мумкин. Нега энди уни бугун тузатиш мумкин эмас? Балки мақола муаллифи ҳужжатини алмаштиришга эрингандир... Лекин таҳририятдагилар мақола чоп этилишида тузатиб қўйишса бўлардику, деб ўйлардим.

Тақдир тақозаси билан олий ўқув юртини тугатиб, аспирантура бўлимида таҳсил олишга киришдим. Аспирантурада ўқиш билан бир вақтда илмий журналларнинг бири билан ҳамкорлик қила бошладим. Эндигина иш бошлаган кезларимда ҳеч кимдан сўрамасдан бир қатор фамилияларни ўзбекчалаштириб чиқдим. Биринчидан, бу билан журнал таҳририяти ҳам, мақола муаллифлари ҳам давлат тилига нисбатан ҳурматларини кўрсатади, қолаверса, журнал саҳифаларида ўзларининг асл ўзбекча фамилияларини кўрган муаллифларимиз ўз ҳужжатларини ўзгартириш ҳаракатига тушиб қолади, деб ўйлаган эдим. Афсуски, кутганимнинг тескариси бўлиб чиқди. Бир неча нафар "Ходжа" ва "Джура"лар нега уларнинг паспортидаги исм-шарифлари нотўғри чоп этилгани учун норозилик билдиришди. Тўғри, мен уларга тушунтиришга ҳаракат қилдим, лекин бундан бирор-бир натижа чиқмади. Айниқса, мен талабалигимда бир қатор газета ва журналларда мақолаларини ўқиб, ғойибона ҳурмат қилиб юрадиган муаллифлардан бирининг "таҳририятга кеча келиб, бугун ақл ўргатаяпсанми? Сенда бор ақл бизда ҳам бор. Ўзингнинг ишингни қилавер", деган гаплари жуда алам қилди.

Менимча, инсон энг аввало, ўзини ҳурмат қилиши керак. Ўзини ҳурмат қилган одам эса, албатта, ўз миллатини, унинг тилини ҳам ҳурмат қилади. Ўз тилини ҳурмат қилган одам ҳеч қачон уни бузиб талаффуз қилмайди ва ёзмайди. Жумладан, ўз исмшарифингизга бўлган муносабат ҳам тилингизга бўлган ҳурматингиздан далолатдир. Шундай экан, ўзини зиёли ҳисоблаб юрган ҳар бир ватандошимиз ҳам бу ҳақда жиддийроқ ўйлаб кўриши зарур. Қолаверса, ўзбек тилида ҳар бир исм ўзига яраша маъно ва мазмун касб этади.

Ҳозирги матбуотни кузатиб борадиган газетхон бундай мисолларни хохлаганича келтириши мумкин. Хўш, шундай экан, бу сизу бизнинг ўзимизга нисбатан ҳурматсизлигимизни билдирмайдими?

Сиз бунга нима дейсиз, азиз газетхон?

Сурайё САЛИМОВА,
тадқиқотчи

Turmush chorrahalarida

Ҳаёт инсонларга бир марта бериладиган улуғ неъматдир. Бу неъматни қадрлай билган умр поёнига шукроналик ила етади. Ана шу инсонлар чинакамига бахтли ҳисобланади. Дарвоқе, бахтли инсон, бахтли ҳаёт... Чинакам бахтни ҳис қилиш учун инсонга унча кўп нарса керак эмас. Бунинг учун бироз мулоҳаза, халқимизга хос шарқона одоб-ахлоқ меъёрларидан баҳраманд бўлиш лозим, холос. Булар инсонга ёшлик чоғлариданоқ оилада сингдириб борилади.

АРОСАТДАГИ МЕҲР

Шунинг учун ҳам халқимиз қадим-қадимдан оилани муқаддас маскан санаган. Унинг жамиятни асосий бўғини дея эътироф этилишининг боиси ҳам шунда. Кичик-кичик оилалар бирлашиб, бир бутун жамиятни ташкил этади. Шу маънода оилага тегишли бўлган муаммолар жамият эътиборидан четда қолмайди, унинг ҳуқуқ ва бурчлари қонунлар асосида ҳимоя қилинади. Инсон ҳақиқий бахтини оиладан топади, деган тушунчанинг асл моҳияти ҳам шу билан изоҳланади.

Бироқ ҳаёт ҳар доим ҳам бир хил кечавермайди. Йўллар равон бўлмагани ёки сув бир маромда тиниқ оқмагани каби инсон ҳаёти ҳам бир бир текис эмас. Унда қувончли ва қайғули, осойишта ва беором, шодон ва ғамгин кунлар бўлиши мумкин. Оиладаги эр-хотин ана шундай дамларда бир-бирига суянч, дардига малҳам, қувончига шерик бўла олсагина, ҳаёт уммонларидан масрур ўтишади. Соддагина тарзда айтадиган бўлсак, ота-боболаримиз эр-хотин қўш хўкиз бўлиб, яъни доимо ёнма-ён туриб ҳаёт ташвишларини енгиб ўтишга қиёслашган. Ҳамжиҳатликда эса ҳар қандай муаммоларни бартараф этиш осон кечади. Агар эътибор берган бўлсангиз, йигит ва қиз турмуш қураётган паллада уларга никоҳ гувоҳномаси топширилаётган чоғда бир умр, яъни бемору соғлиғида, яхши-ёмон кунларида бир-бирига суянчиқ бўлиши лозимлиги қайта-қайта таъкидланади. Энг муҳими, оиланинг нечоғлик муқаддас эканини англаган кишиларгина уларнинг ўгит ва панд-насиҳатларига амал қилади. Инсон тақдирини ўйинчоқ дея билгувчилар эса шу маррага ета олмай, афсус-надоматда қолишади. Уларнинг ҳаётга бўлган енгил қарашлари туфайли оиладаги бир-бирига бўлган ўзаро ҳурмат, меҳр-муҳаббат, ишонч туйғулари йўқолиб, ўртада бўшлиқ ҳосил бўлади, алал-оқибат мустаҳкам қўрғон қулаш даражасига етади.

Қушнинг ҳам ини бузилмасин, дейди доно халқимиз. Чунки бузилган индаги қушлардан ҳам кўра полапонлар оламни бузгудек бўлиб чирқиллашади. Ҳар қандай тошмеҳр кишининг юраги эзилиши табиий ўша дамларда. Инсоннинг турмуши бузилса, оиласи парокандаликка учраса, унинг ҳоли не кечади? Бу ҳолатни сўз билан тасвирлаш қийин, албатта. Баъзан биргина ўйламай босилган қадам, ноўрин айтилган бир оғиз сўз эр-хотиннинг ажралиб кетишига сабаб бўлади. Эркак ва аёл ўша дамларда бир-биридан айб қидиради, бисотидаги энг "ширин" сўзларни "ҳадя" этишади. Улар-ку шу зайлда икки томонга қараб кетиши мумкин. Аммо ўртада қолаётган бегуноҳ норасидалар-чи? Психологларнинг айтишича, журъатсиз, қатъиятсиз кишиларнинг аксарияти ота-онаси ажрашиб кетган оилада тарбия топган бўлишар экан. Шунингдек, оиласи парокандаликка учраган фарзандлар орасида жиноятга мойил кишилар кўпроқ етишиб чиқиши ҳам тажрибада исботланган.

"Олти йил аввал турмушимиз бузилган эди. Турмуш ўртоғим икки нафар фарзандимга уч йилдан буён алимент тўламаяпти. Мен бу ҳақда мутасадди жойларга ҳам мурожаат қилиб кўрдим, аммо натижа бўлмаяпти. Иккала ўғли ҳам мактабда ўқийди, мен уларнинг ҳам барча болалар сингари яхши билим олиб, келажакда юртга фойдаси тегадиган инсонлар бўлиб етишишини истайман. Уларнинг руҳан эзилаётганини кўриб чидаб туролмайман. Алам қиладигани шундаки, уларнинг отаси арзимас алиментни тўлай олмайдиган даражада ночор ҳам эмас. Ахир, биз ажралиб кетган бўлсак, болаларда нима айб?", — дея куйиниб ёзади Сурхондарё вилояти, Бойсун туманидаги Юқори Мачой қишлоғида истиқомат қилувчи Кенжахол Тўрақулова.

Шу ўринда табиий мулоҳаза туғилади: оила парокандаликка учрагани оталик бурчига ҳам нуқта қўйилди дегани эмас-ку?! Ота ўзи ташлаб кетган болалари туфайли ҳам вақти келиб кимлардандир дакки эшитиб қолиши мумкин эканини ўйлаб кўрмасмикин? Юрагида заррача бўлса-да, меҳр туйғулари унинг инсонийлик бурчи, яъни ҳеч бўлмаганда, болаларига моддий жиҳатдан ёрдам бериши лозимлигини эслатиб турмайдими?!.

"Тақдир экан, уч нафар фарзандли бўлгач, эрим бошқа аёлга уйланиб кетди. Биргаликда қуриб битказган уйимизни сотиб шаҳардан бир хонали уй сотиб олган эдик. Турмушим бузилгач, бироз онамникида яшадим-да, кейин шаҳардаги уйимизга яшаш учун борсам, эрим уни бир аёлга сотиб юборибди. Уй ҳужжатлари менинг қўлимда бўла туриб, бундай ноқонуний ҳаракат содир этилгани учун судга мурожаат қилдим. Биринчи босқич суди даъвомни қаноатлантириб, мени уйга киритиб қўйиш ҳақида қарор чиқариб берди. Бироқ қарорда уйни сотиб олган аёлни уйдан чиқариб юбориш ҳақида ҳеч қандай кўрсатма бўлмагани туфайли у ҳам шу ерда яшай бошлади. Биз табиийки, торгина уйда бирга яшай олмадик. Мен яна судга мурожаат қилдим. Иккинчи марта бўлган судда уй аёлга қолдирилиб, менга эримдан 600.000 сўм ундириб бериш ҳақида қарор чиқарилди. Аммо эримга қонун ҳам таъсир қилмас экан, у эндиликда мазкур қарорни ижро этишдан бош тортаяпти. Ўрта ичида яна менга қийин бўлди. Менинг бу дардимга фарзандларимнинг ҳам шерик бўлаётганини кўриб юрак-бағрим эзилади. Уларнинг гуноҳи отаси бошқа аёлга уйланганими?" Жарқўрғон туманидаги "Қуштепа" маҳалласида яшовчи Қизлартўра Умированинг бу мактуби кишини бефарқ қолдирмаслиги шубҳасиз.

Таъкидлаш жоизки, меҳр ҳеч нарса билан ўлчанмайди. Инсондаги ғурур, орномус, шаън ва қадр қиммат — буларнинг барчаси меҳрда мужассам. Дунёда ҳар қандай иш жавобсиз қолмайди. Киши ўзининг қилган яхшилиги учун мукофот олса, ёмонлиги учун жазоланади. Зеро, халқимизда "нима эксанг, шуни ўрасан" деган ҳикматли нақл бор. Бугун айрим ота-оналарнинг фарзандларига нисбатан қилаётган меҳрсизликлари эртага албатта, ўзларига қайтмаслигига ҳеч ким кафолат бермайди. Шундай экан, фарзандингиздан меҳрингизни дариғ тутманг, азиз ота-оналар!

Ҳидоят ЖЎРАЕВА,
"Инсон ва қонун" мухбири

Charxi kajraftor

ХИЁНАТ УЧУН ЭРКАК АЙБДОР

Малайзиянинг баъзи бир туманларида қадимий қонунлардан бирига ҳануз амал қилинади. Унга кўра аёлларнинг турмуш ўртоғига хиёнати туфайли бериладиган жазо муқаррар бўлиш билан бирга ғаройиб ҳамдир.

Жазонинг шафқатсизлиги шундаки, айбдор ҳатто қамоқ жазосига ҳам ҳукм қилиниши мумкин. Аёлнинг хиёнати, агар у биринчи марта бўлса, жазоланмайди, аксинча, уни йўлдан урган жазмани жазоланади. Иккинчи марта эса аёл хиёнати учун жазодан қочиб қутулолмайди. Агар у учинчи марта хиёнат устида қўлга тушса... эр жавобгарликка тортилади. Чунки ўзи айбдор, ким уни ҳар сафар кечирсин дебди?

ҚАМОҚХОНАДА ЁЗИЛГАН... АСАРЛАР

Ҳаммага маълум ва машҳур бўлган "Дон Кихот" романи қамоқхонада ёзилган.

Испан ёзувчиси Мигель де Сервантесни қамалгунига қадар одамлар яхши танимаган. Ёзувчи туҳмат туфайли умрининг қарийб ўн йилдан ортиғини ҳибсхонада ўтказган. Шу ерда у ўзининг машҳур асарлари — "Нумансия", "Саккиз янги комедия ва интермедиялар" каби драмалари ҳамда "Дон Кихот" романини ёзган. Қамоқхонада ёзган асарлари ёзувчига катта шон-шуҳрат олиб келди. Шу боис ҳам у озодликка чиқаётган кунгача бутун Испанияга машҳур бўлиб кетган эди.

ҚАРОРНИНГ ЗАРАРИ БОР...МИ?

Ўтган йили Ирландия ҳукумати жамоат жойларида чекишни таъқиқлашга қаратилган қарор қабул қилган эди. Аммо бу қарор "қош қўяман деб кўз чиқариш" билан баробар бўлди.

Қарор қабул қилинганидан кейин шаҳарлардаги тунги барларга деярли мижозлар келмай қўйишди. Натижада Ирландия шаҳарларида фаолият кўрсатиб турган ана шундай хизмат кўрсатувчи шахобчалар аста-секин молиявий инқирозга юз тутиб, белгиланган солиқ ва тўловларни ҳам адо этолмасдан қолмоқда

"БИР ҚЎЙЛИНИНГ ИШИ..."

Саудия Арабистони фуқароси Алвалид Бин Тали эндиликда "EVRO DISNEY" компаниясининг энг мўътабар кишиларидан бири сифатида эъзозланадиган бўлди.

Гап шундаки, Франция пойтахтидаги Дисней Ленд боғларини бошқарадиган мазкур компания иқтисодий бўҳрон арафасида турган бир пайтда араб фуқароси компанияга тегишли бўлган 250 миллион евролик акцияларни сотиб олган. Унинг биргина мана шу ҳаракати боис дунёга машҳур компания муқаррар ҳалокатдан омон чиқиб олди.

Шуни айтсалар керак-да, "минг қўйлининг иши бир қўйлига тушибди" деб...

Лутфихон АҲМЕДОВА тайёрлади.

Ойдинликка элтувчи йўллар

Mitti maslahat

ЎРИНДОШЛИК

унга мувофиқ ишга қабул қилиш тартиби

Бугунги ҳаётимизда ўриндошлик бўйича ишлаш, деган гап тез-тез қулоққа чалиниб туради. Албатта, бугун ҳар бир киши ўриндошлик асосида ишлаши мумкин. Ўриндошлик бўйича фаолиятнинг қонуний асослари мавжудки, қуйида ана шу ҳақда фикр юритамиз.

Ўриндошликда, яъни ходим томонидан асосий ишдан ташқари меҳнат шартномаси (контракт) асосида ҳақ тўланадиган бошқа ишни бажарганда, бажарилган иш учун меҳнатга ҳақ тўланади.

Ўриндошлик билан ишлаётганларга меҳнатга вақтбай ҳақ тўлаш билан техник асослантирилган меъёрланган топшириқлар юклатилган, ҳақиқатда бажарилган ишлар ҳажмига қараб, тугал натижалар бўйича ҳақ тўланади.

Демак, иш берувчи ўриндошлик бўйича ишлайдиган ходим билан меҳнат шартномаси тузганда, меҳнатга ҳақ тўлашнинг вақтбай ёки ишбай тизими ҳақида келишиб олиши зарур. Ишбай тизим бўйича ходим ишга қабул қилинганда бу ҳақда буйруқ (фармойиш)да "меҳнатга ҳақ тўлаш ҳақиқатда бажарилган иш ҳажмидан келиб чиққан ҳолда" деб кўрсатилиши керак.

«Меҳнатга оид ҳужжатларни расмийлаштириш намуналари" услубий қўлланмасида ўриндошлик бўйича ишга қабул қилиш ҳақидаги буйруқни қуйидаги кўринишда расмийлаштириш тавсия қилинган:

Намуна:

Ўриндошлик бўйича ишга қабул қилиш ________________ 200__ йил "__" ____________дан 200__ йил "__"____________**гача ўриндошлик бўйича тўлиқсиз иш куни (соат ______дан соат _____гача) ва меҳнатга ойига ______сўм маош миқдоридан келиб чиққан ҳолда ишлаган вақтига мутаносиб равишда иш ҳақи тўлаш шарти билан ___________ (цех, бўлинма номи)га ______________ (касб, вазифа номи) вазифасига ишга қабул қилинсин.**

Асос: __________ аризаси, меҳнат шартномаси, Меҳнат кодексининг 119, 160-моддалари.

Буйруқ нусхасини олдим: _______ (имзо) _________ (сана)

Шуҳрат ҲАЙДАРОВ

АЙБДОР КИМ?

Барно уйида қайноғаси билан гап талашиб қолди. Ҳамма гап қариндошлариникига тўйга боришдан бошланди. Қайнонаси билан бирга ҳаммалари қайноғаси Шуҳратнинг машинасида тўйга кетишадиган бўлди. Аммо йўлга чиқишаётганда Шуҳрат алланимани баҳона қилиб, Барнони уйда ташлаб кетди. Аслида бунга чамаси икки кун бурун икковининг ўртасида бўлиб ўтган жанжал саба бўлди. Шавкат ва Барно онаси билан бирга, Шуҳрат эса ўз оиласи билан қўшни уйда яшар эди.

Рўза ойи арафасида қайнона келинларига уйда мой тугаганини айтиб, ўғилларининг эсига солишни укдирди. Унинг бу гапини Барно шундоққина қўшни турадиган қайноғаси Шуҳратга айтди.

— Ҳамма нарсани мен олиб келавераманми, акам-чи, акам нима қиляпти, — деди Шуҳрат бирдан жазаваси тутиб.

— Ҳа, акангизнинг нима олиб келаётганини кўрмаяпсизми? — деди Барно ҳам унга жавобан.

Ҳамма дилхиралик шундан бошланди. Бундан онаси ҳам хафа бўлди. Лекин эркак кишининг шу бир оғиз гапга аччиқ қилиб, ҳамма билан бирга тўйга бораман деб, ясан-тусан қилиб ўтирган келинойисини атай ташлаб кетиши Барнога жуда оғир ботди. У бутун аламини эрига тўкиб солди. Укаси унинг қадр-қимматини бошқа қариндошлар олдида ер билан яксон қилганини айтиб, йиғлади.

Шундан сўнг тўйдан қайтган Шуҳрат билан акаси Шавкат ўртасида жанжал бошланди. Акасининг эътирозларини Шуҳрат бир чақага олмади.

— Сен ҳали хотинингнинг тарафини оляпсанми?

— Мени ҳурмат қилсанг, уни ҳам ҳурмат қилишинг керак.

— Э-э, бунақа сиркаси сув кўтармайдиган хотин ҳурмат-иззатга лойиқ эмас...

— Тилим бор деб ҳар нарсани гапираверасанми...

Акасининг бу гаплари Шуҳратга зиғирча бўлса-да, таъсир қилмади. Аксинча, у баттар ҳаддидан ошиб кетди, юзинг-кўзинг демай акасининг хотинини уйдан ҳайдаб солди. Бундан қаттиқ хафа бўлган Барно тўғри онасининг уйига йўл олди.

Онасининг уйида унинг кўзидаги ёшни кўриб, укаси Отабекнинг кўзи ёниб, мушти тугилди:

— Мен сизни хафа қиладиганларга кўрсатиб қўяман...

У машинасига ўтирди-ю, уни учириб ҳайдаб Шуҳратнинг олдига келди.

— Сен нега ҳадеб жанжал қилиб опам билан поччамни уриштираверасан, — деди у.

— Бекор айтибсан, опангни ўзи мени акам билан уриштириб қўйяпти...

— Ҳой бола, қадамингни билиб бос, агар опамни тағин хафа қилсанг, турмушига аралашаверсанг, бошқача гаплашиб қўяман...

— Қўлингдан нима келади, агар опанг яна уйимизга қайтиб келиб, биз билан яшаса, акам йўғида уни шундай қиламанки, ўзи номусига чидолмай, уйимиздан чиқиб кетади, — деди Шуҳрат. Сўнг ғазабга тўлиб Отабекка мушт ҳам ўқталди.

Бу гапларни-ю муштни кутмаган Отабекнинг кўз олди қоронғилашди. Чўнтагидаги пичоқчани чиқариб, Шуҳратнинг биқинига қандай санчиб олганини, ўзи ҳам сезмай қолди. У Шуҳрат "иҳ" деб ерга йиқилганидагина кўзи ярқ этиб очилди. Шундан сўнг уни машинасига ётқизиб, тез тиббий ёрдамга олиб борди. Афсуски, Шуҳратга тиббий ёрдам кор қилмади — пичоқ зарбидан ёш йигит жон таслим қилган эди.

Отабекнинг қизиққонлиги, опасини "ҳимоя" қилиши ўзига қимматга тушди. У суд ҳукми билан умрининг гуллаган қисмини панжара ортида ўтказадиган бўлди. Шу ўринда киши кўнглида шундай мулоҳаза туғилади. Шуҳрат аслида майда-чуйда гапларнинг қурбони бўлмадимикин?! Наҳотки, бу келишмовчиликларни яхши гап билан ҳал этса бўлмасди?! Энди Барно эри ва қайнонасининг юзига қандай қарайди? Онасининг уйига ўз уйидаги гапни кўтариб бормаса, бўлмасмиди?!

Mushohada

Шавкат-чи?! Наҳотки, у хотини ва укасини яхши гап билан муросага келтириш қўлидан қўлидан келмади?!

Яхшими, ёмонми — барибир фарзанд онага азиз. Энди бир ўғли доғида куйиб-ёниб турган онага нима дейиш мумкин? Аслида фарзандларининг бошини қовуштириш, уларни муросага келтириш онасининг асосий вазифаси эмасмиди? Энди унга келин тутиш сабоқларидан дарс ўтайликми? Оилада ўзаро ҳурмат, тенглик, ака-укалар ўртасида меҳр-оқибатни қандай йўлга қўйишни ўргатиш учун муаллим ёллаш керакми?

Бу воқеа ўзанида бир қарашда ҳеч кимнинг айби йўқдай, бир қарашда ҳамма айбдордай туюлади. Бизнинг назаримизда, энг катта айб ва айбдор бу онгимиздаги турли хил ллатларнинг ҳануз яшаб келаётгани эмасмикин?!

Азиз газетхон, сизнингча, айб кимда?

Авазбек ҲОТАМОВ,
ҳуқуқшунос
Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш Департаменти жамоаси Департаментнинг бош мутахассиси Аллаберган Ҳаитовга отаси

***ЭЛТАЗАР** отанинг*

вафот этгани муносабати билан таъзия билдиради.

ИНСОН ва ҚОНУН

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Бўритош МУСТАФОЕВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Пўлат САМАТОВ, Ислом ҲАМРО, Мавжуда РАЖАБОВА, Холли НОРБОЙ, Хуршид СОДИҚОВ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.

Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-315. Тиражи — 6501. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди —

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50

1 2 3 4 5 6